

LAPPEENRANNAN-LAHDEN TEKNILLINEN YLIOPISTO LUT
LAPPEENRANTA-LAHTI UNIVERSITY OF TECHNOLOGY LUT

LUT School of Engineering Science

Industrial Engineering and Management

LUT Scientific and Expertise Publications

Raportit ja selvitykset – Reports

101

Tuuli Ikäheimonen, Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Kati Peltonen, Marja Ahola ja Anita Hartikainen

KOKOMA – koulutusmallin arviointi

 LUT
University

KOKOMA – koulutusmallin arviointi

Tuuli Ikäheimonen, Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen,
Kati Peltonen, Marja Ahola ja Anita Hartikainen

LUT-yliopisto

LUT School of Engineering Science

LUT Scientific and Expertise Publications - Raportit ja selvitykset 101

Tuuli Ikäheimonen, Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Kati Peltonen, Marja Ahola ja Anita Hartikainen

KOKOMA – koulutusmallin arviointi

LUT-yliopisto

LUT School of Engineering Science

PL 20

53851 Lappeenranta

**ISBN-numero sähköiselle julkaisulle:
978-952-335-556-9**

ISSN-L 2243-3384, ISSN 2243-3384

Lappeenranta 2020

Sisällysluettelo

Taulukot ja kuvat.....	4
Yhteenveto.....	5
KOKOMA-hankkeesta saadut opit kootusti	6
1. Johdanto arviointiraportin sisältöön.....	7
2. Koulutuskokonaisuuden lähtökohdat	7
3. Opiskelijoiden näkökulma.....	9
Ensimmäinen koulutuspilotti	9
Toinen koulutuspilotti.....	12
EntreComp-viitekehysten mukaisten osaamisten arviointi	14
4. Opettajien näkökulma.....	18
Käytetyt työkalut ja saavutettavuus	18
Kokemukset verkko-opetuksesta, verkossa opettamisesta ja verkko-oppimisesta	19
Opetuksen isot tavoitteet: suomen kieli ja yrittäjyys	20
Ohjaus, palaute opiskelijoille sekä ohjauksen ja palautteen riittävyys	21
5. Lopputuote: MOOC maahanmuuttajien yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiseksi.....	22
Syntyneen opintokokonaisuuden asemoituminen markkinoille	23
6. EntreComp-viitekehys ja sen hyödyntäminen KOKOMAssa ja muissa yrittäjyyskoulutuksissa.....	24
EntreComp-viitekehysten hyödyntäminen KOKOMA-pilottien suunnittelussa ja toteutuksessa.....	24
Opettajien näkemyksiä EntreComp-viitekehyksestä ja sen hyödyntämisestä pilottikoulutuksissa	25
EntreComp-viitekehysten hyödyntäminen yrittäjyyskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa	26
7. MOOCin arviointi suhteessa hankkeen tavoitteisiin.....	27
8. Suositukset.....	29
Lähdeluettelo	32

Taulukot ja kuvat

Taulukot

Taulukko 1. Opiskelijapalautteen tiedonkeruun menetelmät, aineistot ja informantit.....	9
Taulukko 2. Opettajaahaastattelut	18

Kuvat

Kuva 1. Ensimmäisen pilottikoulutuksen opiskelijapalaute.....	11
Kuva 2. Toisen pilottikoulutuksen opiskelijapalaute	13
Kuva 3. Loppukysely, osallistujien yrittäjyysvalmiudet.....	15
Kuva 4. Yrittäjyysvalmiuksien kehittyminen koulutuksen aikana	16
Kuva 5. Osaamisten kehittyminen koulutuksen aikana sukupuolittain.....	17

Yhteenveto

KOKOMA-hanke oli ESR-rahoitteinen koulutushanke (1.4.2018-30.9.2020), jossa kehitettiin verkossa toteutettava opintokokonaisuus korkeakoulutetuille maahanmuuttajille näiden yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiseksi. Hanke oli yhteishanke, jota koordinoi LAB-ammattikorkeakoulu Oy ja jonka muita toteuttajia olivat Metropolia Ammattikorkeakoulu, Turun Ammattikorkeakoulu, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy sekä LUT-yliopisto.

Hankkeen tuloksena syntyi verkossa opiskeltava yrittäjyysaiheinen opintokokonaisuus (myöhemmin MOOC). Opintojen tavoitteena on sekä osallistujien suomen kielen taidon lisääminen että heidän yrittäjyysvalmiuksiensa vahvistaminen. Opiskelijat voivat suorittaa MOOCin itsenäisesti tai koulutusta voidaan hyödyntää yrittäjyysteemojen opetuksessa esimerkiksi ammattikorkeakoulussa. Opintokokonaisuuteen liittyy myös opettajille suunnattu opaskirja. MOOC, koulutuksen sisällöt ja opaskirja ovat vapaasti kaikkien hyödynnettävissä hankkeen päättymisen jälkeen.

Tässä raportissa arvioidaan sitä, miten hyvin hankkeen lopputuotteena syntyvä MOOC vastaa hankkeessa sille asetettuja tavoitteita ja miten se asemoituu Suomessa suhteessa muihin samalle kohderyhmälle tarjottaviin yrittäjyysvalmiuksia ja kielitaitoa kasvattaviin koulutuksiin. Tämän lisäksi raportissa pohditaan EntreComp-viitekehyksen hyödyntämistä yrittäjyysvalmiuksia kehittävän koulutuskokonaisuuden suunnittelussa.

Koulutusmallin arvioinnissa on hyödynnetty olemassa olevaa kirjallisuutta (esim. EU:n asiakirjoja ja raportteja) sekä hankkeessa tuotettuja materiaaleja. Opintokokonaisuutta on tarkasteltu DigiCampus-ympäristössä ja myös opintokokonaisuuteen liittyvää opettajan opasta on käytetty arvioinnin pohjana. Opiskelijoiden näkökulma lopputuotteen syntymiseen on saatu hankkeessa opiskelijoille suoritetuista ennakkokyselyistä, hankkeen aikaisista kyselyistä sekä loppupalautteista ja -haastatteluista. Hankkeen opettajien näkemykset on kerätty opettajille keväällä 2020 tehdyistä haastatteluista.

Arvioinnin yhteenvetona voidaan sanoa, että hankkeen lopputuloksena syntynyt MOOC on systemaattisen ja järjestelmällisen pilotoinnin ja kehittämistyön tulos, joka vastaa hyvin hankehakemuksessa sille asetettuja tavoitteita. Lopputuote on edellyttänyt suuria panostuksia hankkeeseen osallistuvilta sekä mittavaa yhteistyötä osallistujien välillä. Ajankäyttö ja panostukset kuitenkin näkyvät. MOOC vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin ja kehittää opiskelijan yrittäjyysvalmiuksia samalla kun se antaa kuvan suomalaisesta yrittäjyysympäristöstä, auttaa opiskelijaa tunnistamaan ja ilmaisemaan osaamisensa, edistää tehtävien kautta liiketoimintasuunnitelman laatimista ja opettaa samalla suomen kieltä ja suomalaisessa kulttuuriympäristössä toimimista.

KOKOMA-hankkeesta saadut opit kootusti

- Tekninen saavutettavuus eli esimerkiksi järjestelmien ja ohjelmien helppokäyttöisyys tulee huomioida jo koulutuksen suunnitteluvaiheessa.
- Moninkertaisen kirjautumistarpeen välttämiseksi kaikkien kirjautumista vaativien järjestelmien olisi hyvä sijaita yhden oppilaitoksen yhteydessä.
- Verkko-opettaminen vaatii osaamista. Sekä opettajien verkkokoulutusvalmiuksien lisääminen että opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiuksien kehittäminen tulee resurssoida hankkeissa.
- Verkossa opettaminen vaatii yksityiskohtaista suunnittelua sekä sisällön että ajankäytön osalta. Myös ohjeiden ja tehtävänantojen on oltava yksiselitteiset ja selkeät.
- Toimiva vuorovaikutus ei synny verkko-opetuksessa itsestään, vaan siihen on panostettava. Eriytyisen tärkeää tämä on hybriditoteutuksissa.
- Selkeiden tavoitteiden asettaminen koulutukselle ja sen osa-alueille helpottaa paitsi kokonaisuuden myös esimerkiksi opetustilanteiden ja tehtävien suunnittelua.
- Oppimistehtävien suunnittelussa on huomioitava yrittäjyyspedagogiikan peruseriaatteet ja suunniteltava tehtävät siten, että ne tukevat kognitiivisten, konatiivisten ja affektiivisten valmiuksien kehittymistä oppijoiden lähtötaso ja oppimistavoitteet huomioiden.
- Koulutuksen osallistujajoukon ollessa hyvin heterogeeninen, tasoryhmiin jakaminen voi helpottaa opetusta ja parantaa oppimistuloksia.
- Opiskelijoiden ohjaaminen on merkittävässä roolissa maahanmuuttajakoulutuksissa. Ohjaus kohdistuu sekä sisällön että opiskelutapojen ohjaamiseen.
- EntreComp-viitekehystä käytettäessä tulee huomioida erityisesti kohderyhmä ja kohderyhmän tarpeet sekä pohtia haluttua osaamistasoa ja koulutuksen kokonaistavoitteita suhteessa näihin tarpeisiin.

1. Johdanto arviointiraportin sisältöön

KOKOMA-hanke oli ESR-rahoitteinen koulutushanke (1.4.2018-30.9.2020), jossa kehitettiin verkossa toteutettava opintokokonaisuus (myöhemmin MOOC) korkeakoulutetuille maahanmuuttajille näiden yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiseksi. Koulutuksen tavoitteena on sekä osallistujien suomen kielen taidon lisääminen että heidän yrittäjyysvalmiuksiensa vahvistaminen. Hanke oli yhteishanke, jota koordinoi LAB-ammattikorkeakoulu Oy ja jonka muita toteuttajia olivat Metropolia Ammattikorkeakoulu, Turun Ammattikorkeakoulu, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy sekä LUT-yliopisto.

Hankkeen tuloksena syntyi verkossa opiskeltava yrittäjyysaiheinen opintokokonaisuus (10 op), jonka opiskelijat voivat suorittaa itsenäisesti tai jota voidaan hyödyntää yrittäjyysteemojen opetuksessa esimerkiksi ammattikorkeakoulussa. Opintokokonaisuuteen liittyy myös opettajille suunnattu opaskirja. Opintokokonaisuus, koulutuksen sisällöt ja opaskirja ovat vapaasti kaikkien hyödynnettävissä hankkeen päättymisen jälkeen.

Tässä raportissa arvioidaan sitä, miten hyvin hankkeen lopputuotteena syntynyt MOOC vastaa hankkeessa sille asetettuja tavoitteita ja miten se asemoituu Suomessa suhteessa muihin samalle kohderyhmälle tarjottaviin yrittäjyysvalmiuksia ja kielitaitoa kasvattaviin koulutuksiin. Tämän lisäksi raportissa pohditaan EntreComp-viitekehyksen (Entrepreneurship Competence Framework) hyödyntämistä yrittäjyysvalmiuksia kehittävän koulutuskokonaisuuden suunnittelussa.

Arviointiraportti rakentuu seuraavista elementeistä:

1. Koulutuskokonaisuuden lähtökohdat, prosessin kuvaus sisältäen pilotit yksi ja kaksi sekä niistä saadut opit verkko-opintokokonaisuuden kehittämiseen.
2. Piloteissa yksi ja kaksi opiskelleiden opiskelijoiden näkökulma: odotukset koulutukselle sekä palaute koulutuksen jälkeen.
3. Opettajien näkökulma: pilotteihin yksi ja/tai kaksi osallistuneiden opettajien ajatukset koulutusmallin kehittymisestä. Opettajien näkökulman keräämiseksi haastateltiin yhdeksän hankkeessa työskennellyttä opettajaa ja asiantuntijaa.
4. Koulutuskokonaisuuden asemoituminen kohderyhmälle tarjottavien, yrittäjyysaiheisten koulutusten joukossa.
5. EntreComp-viitekehyksen hyödyntäminen yrittäjyysaiheisen koulutuskokonaisuuden kehittämisessä.
6. Hankkeelle asetettujen tavoitteiden vertaaminen lopputuotteeseen.

2. Koulutuskokonaisuuden lähtökohdat

Hankkeessa toteutettiin kaksi pilottikoulutusta. 12 viikkoa kestävä pilotit järjestettiin verkko-opintoina sekä osin lähikoulutuspäivinä Lahden ja Turun alueilla sekä pääkaupunkiseudulla. Pilotit ja valmis opintokokonaisuus koostuvat yrittäjyysvalmiuksia kehittävästä moduuleista, yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen integroidusta S2-opetuksesta sekä henkilökohtaisesta ohjausprosessista.

Opintokokonaisuuden ja ohjausprosessin suunnittelu perustui tutkimuslähtöiseen tietoon yrittäjyysvalmiuksien kehittymisestä (esim. Kyrö, 2001; Peltonen, 2014; Koironen & Ruohotie, 2001). Koulutuspro-

sessin kehittämisessä kiinnitettiin lähtökohtaisesti huomiota kognitiivisten (tiedot ja taidot), affektiivisten (asenteet ja tunteet) ja konatiivisten (motivaatio ja tahto) valmiuksien kehittymiseen (Koiranen & Ruohotie, 2001; Peltonen, 2014). Kun koulutusmallia yrittäjyysvalmiuksien oppimiseen maahanmuuttajille rakennettiin, hyödynnettiin erilaisia pedagogisia lähestymistapoja. Koulutusprosessin rakentamisessa huomioitiin erityisesti yrittäjyyspedagogiikan peruseriaatteet, joissa keskeistä on kokemuksellinen toimintaoppiminen, yhteisöllisyys, riskinottamisen oppiminen ja oppimisen reflektointi (Hägg & Peltonen, 2014; Peltonen, 2014).

KOKOMA-hankkeen ensimmäinen pilottikoulutus järjestettiin 4.2.-28.4.2019 ja toinen 4.11.2019-17.1.2020. Tämän lisäksi toukokuussa 2019 järjestettiin kaksipäiväinen workshop. Ensimmäiseen pilottiin osallistui 24 ja toiseen 38 kohderyhmän opiskelijaa. Opiskelijat valittiin pilottikoulutuksiin soveltuvan taustan, vaadittavan kielitaitotason (A2.2) ja sen perusteella, olivatko he kiinnostuneita yrittäjyydestä ja omasta yritystoiminnasta.

Osallistujaryhmien välillä oli eroja ja tämä näkyi osin myös koulutuksen sisällössä. Ensimmäisessä ryhmässä osallistujajoukko oli melko heterogeenista. Kielitaito oli yleisesti ottaen hyvällä tasolla, mutta osallistujien motiiveissa oli vaihtelua. Osa tuli koulutukseen nimenomaan yrittäjyyden takia, osa parantaakseen työnhakumahdollisuuksiaan ja kielitaitoaan ja osa tuli koulutuksen edistääkseen aiemman, lähitömaassa suoritetun tutkinnon validoimista Suomen ympäristöön. Näistä syistä johtuen koulutuksessa painotettiin hiukan vähemmän yrittäjyyttä ja keskityttiin oman osaamisen tunnistamiseen ja kuvaamiseen. Keskeisessä roolissa oli myös yrittäjyysosanaston opettelu. Osallistujapalautteessa toivottiin kuitenkin enemmän yrittäjyysasiaa ja toinen pilotti rakennettiin tämän pohjalta yrittäjyyspainotteisemmaksi.

Toisen pilotin osallistujat muodostivat homogeenisemmän ryhmän ja heidän kielitaitonsa oli yleisesti ottaen ykköspilotin osallistujia paremmalla tasolla. Valintakriteerit olivat edelleen samat, mutta pilotin markkinoinnissa korostettiin yrittäjyyttä koulutuksen sisältönä sekä haettiin osallistujia, joilla olisi joko valmis yritysidea tai ainakin halu tulla yrittäjäksi. Myös koulutuksen sisällöissä painotettiin yrittäjyysvalmiuksia. Kielitaitoa kehittävätkä tehtävät integroitiin osaksi yrittäjyyden tehtäviä samoin kuin ensimmäisessä pilotissa. Käytännössä tämä toteutettiin siten, että harjoitustöiden laatimiseen osallistui aina sekä yrittäjyyden että suomen kielen opettajat.

Piloteissa opetus tapahtui käytännössä luento-opetuksen, tehtävien, ryhmätöiden, opiskelijoiden omaehtoisten tehtävien sekä ryhmä- ja henkilökohtaisen ohjauksen kautta. Luento-opetusta toteutettiin sekä lähiopetuksena että verkossa. Myös lähiopetuspäivien aikana osallistujien oli mahdollista osallistua verkon kautta. Henkilökohtainen ohjaus kohdentui erityisesti tehtävien palautteenantoon ja osallistujien yritysideoiden kehittämiseen. Toiseen pilottiin ohjauksen määrää lisättiin tietoisesti, osin opiskelijoiden yritysideoiden sparraamiseksi, mutta myös palautteen ja ajatusten keräämiseksi verkkokoulutuksen kehittämistä silmällä pitäen. Osallistujia jouduttiin ohjaamaan myös verkkovälineiden käytössä ja eri järjestelmiin kirjautumisessa. Yleisesti ottaen osallistujien tietotekniset taidot olivat kuitenkin melko hyvällä tasolla.

Hankkeen kuluessa hanketoimijoiden kunnianhimo kasvoi ja hankkeessa päädyttiinkin tekemään suunniteltua laajempaa verkkopohjaista koulutuskokonaisuutta. Tämä ohjasi toisen pilotin suunnittelua ja toteutusta yhdessä ensimmäisestä pilotista saadun palautteen kanssa.

3. Opiskelijoiden näkökulma

Keskeisenä osa-alueena koulutusten ja koulutusmallin arviointia on opiskelijoiden näkemykset pilottikonaisuuksista ja oman osaamisen kehittymisestä niiden aikana. Opiskelijoilta kerättiin palautetta odotuksiin ja lähtötilanteeseen, oppimistehtäviin, koulutuksen toteutukseen ja vaikuttavuuteen liittyen. Taulukossa yksi on koottuna tehdyt tiedonkeruutoimet ja niiden yksityiskohdat.

Taulukko 1. Opiskelijapalautteen tiedonkeruun menetelmät, aineistot ja informantit

	Pilotti	Ajankohta	Informanttien lkm	Mielenkiinnon kohde	Analyysimenetelmä
Alkukysely	1. pilotti	4.2.2019	24	Taustatiedot, oma osaaminen, osaamisen kehittämistarpeet	Laadullinen sisällönanalyysi, aineiston kuvailu tilastollisin menetelmin
	2. pilotti	4.11.2019	30		
Oppimistehtävät	1. pilotti	Helmi-toukokuu 2019	24	Oppimisen sisältö ja oppimistulokset	Laadullinen sisällönanalyysi
	2. pilotti	Marraskuu 2019 - helmikuu 2020	36		
Palautekysely	1. pilotti	3.5.2019	16	Oppimistulokset, palaute pedagogisista ratkaisuista	Laadullinen sisällönanalyysi, aineiston kuvailu tilastollisin menetelmin
	2. pilotti	7.2.2020	19		
Seuranta-kysely	1. pilotti	Lokakuu 2019	15	Koulutuksen vaikuttavuus	Laadullinen sisällönanalyysi, aineiston kuvailu tilastollisin menetelmin
	2. pilotti	Touko-kesäkuu 2020	10		
Seuranta-haastattelut	1. pilotti	Marras-joulukuu 2019	10	Koulutuksen vaikuttavuus	Laadullinen sisällönanalyysi
	2. pilotti	Touko-kesäkuu 2020	29		

Opiskelijapalautetta kerättiin molempien pilottitoteutusten yhteydessä, aikana ja jälkeen. Alkukyselyssä informantteina toimi yhteensä 54 yrittäjyydestä kiinnostunutta maahanmuuttajaa, jotka olivat lähtöisin 28 eri maasta. Enemmistö vastaajista oli naisia (33 kpl/61%). 74 % vastaajista oli 40 vuotta tai alle ja suurin osa heistä (54%) oli asunut Suomessa 1-3 vuotta. Vastaajien koulutustausta vaihteli lukiosta tohtorintutkintoon. Myös osallistujien työkokemuksessa oli paljon vaihtelua sekä työkokemuksen keston että sisällön osalta usean vuoden vaativista johtotehtävistä muutaman kuukauden työkokeiluihin. Koulutusten alkaessa 48 vastaajaa (89%) kertoi, että heillä on jo idea yritystoiminnalle.

Ensimmäinen koulutuspilotti

Ensimmäisen koulutuspilottin alkukyselyn sekä oman osaamisen pohtimiseen liittyvän oppimistehtävän avulla selvitettiin, mitä osallistuvat maahanmuuttajat odottivat koulutukselta ja millaisia tavoitteita heillä oli oman osaamisensa kehittämiseksi. Eniten kaivattiin tietoa yrittäjänä toimimisesta Suomessa: millaista on suomalainen työelämä ja yrittäjyys (n=14), tietoa laeista, säännöistä ja verotuksesta (n=14), tietoa toimialoista (n=8), rahoituksesta ja taloushallinnosta (n=7), liiketoiminnan suunnittelusta ja johtamisesta (n=6) ja vision kirkastamisesta (n=6). Suomen kielen oppiminen oli myös usein mainittu tavoite

(n=20). Suurin osa osallistujista (n=20) kertoi, että heillä on idea yritystoiminnalle ja 2/3 eli 16 vastaajaa kertoi, että yrittäjäksi ryhtyminen kiinnostaa.

Ensimmäisen koulutuspilotin päättyessä selvitettiin palautekyselyllä, mitä osallistujat kokivat oppineensa. Kyselyyn vastasi yhdeksän naista ja kuusi miestä. Vastaajat kertoivat ennen kaikkea oppineensa suomen kieltä sekä saaneensa tietoa työelämästä Suomessa. Yrityksen perustamisesta, liiketoimintasuunnitelman teosta sekä yrityksen johtamisesta olisi toivottu enemmän konkreettista tietoa esimerkiksi kuulemalla yrittäjiksi ryhtyneiden kokemuksia. Mielenpitoet eri oppimistehtävien hyödyllisyydestä hajaantuivat, mutta henkilökohtaisen ohjauksen tärkeydestä oltiin yksimielisiä. Kysyttäessä ideoita koulutuksen kehittämiseksi esiin nousi tarve kuulla enemmän yrittäjien kokemuksia sekä saada käytännön neuvoja ja ohjausta liiketoimintasuunnitelman tekoon. Näissä vastauksissa ei naisten ja miesten välillä ollut havaittavaa eroa.

Koulutuksen sisältöihin ja toteutukseen liittyvistä kysymyksistä ilmenee, että naiset kokivat koulutuksen kuormituksen, kirjoitustehtävien määrän ja vaikeustason hiukan miehiä sopivammaksi, kun taas miehet arvioivat puhetehtävien määrän sekä ohjauksen ja palautteen määrän sopivammaksi kuin naiset. Vastauksen vaihteluväli oli kuitenkin verraten pieni (1,7-2,4 maksimiarvon ollessa 3).

Kuvassa 1 on ensimmäisen pilotin opiskelijoiden vastauksia koulutusta ja sen vaikutuksia koskevaan palautekyselyyn. Vastaukset annettiin Likertin 5-portaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä – 5 = täysin sama mieltä).

Kuva 1. Ensimmäisen pilottikoulutuksen opiskelijapalaute

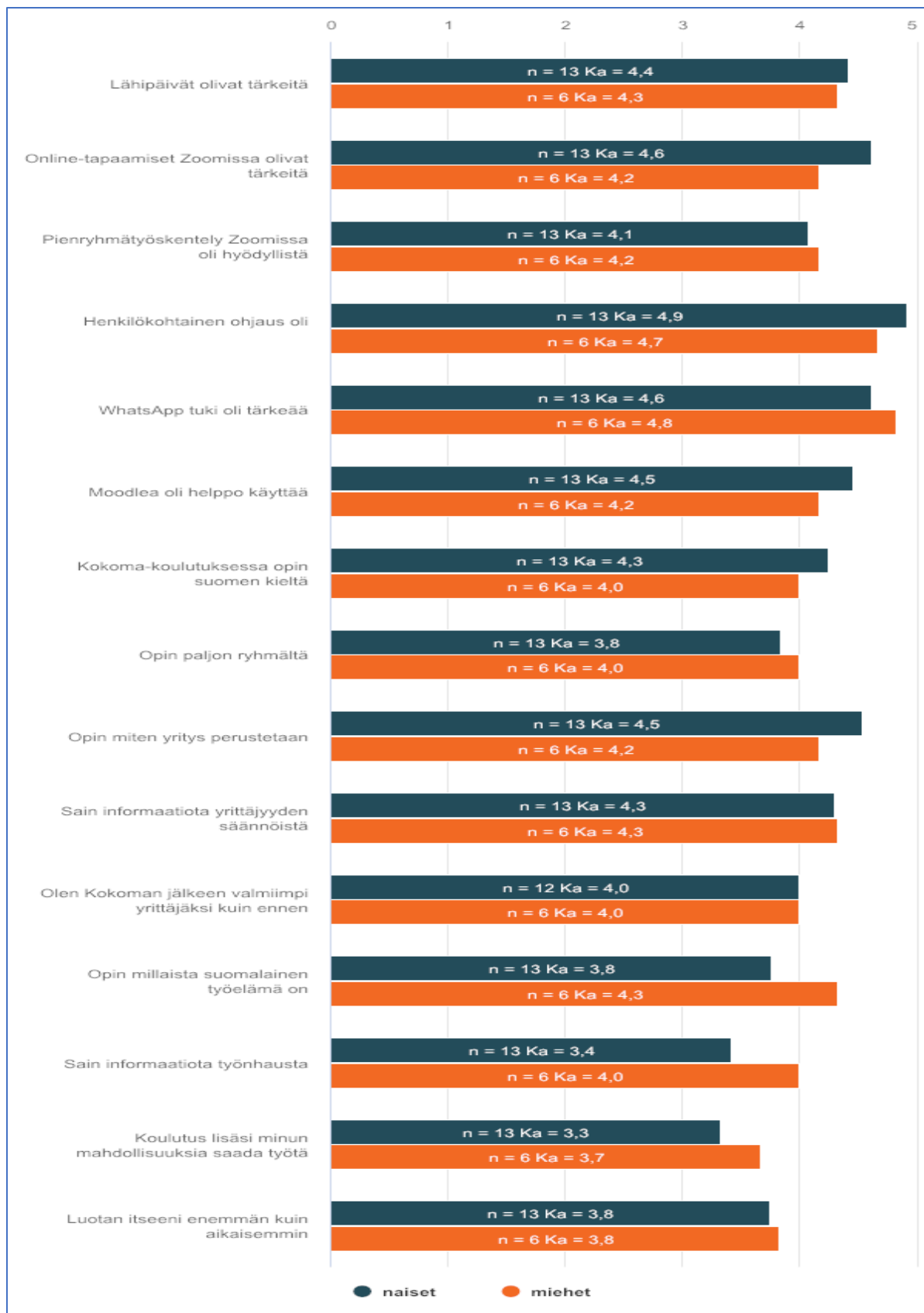
Tarkasteltaessa ensimmäisen koulutuspilottin vaikutuksia osallistujien itseluottamukseen, näyttäisi miesten itseluottamus kohentuneen hieman enemmän kuin naisten. Koulutuksen jälkeen naisten ja miesten valmius yrittäjäksi oli kuitenkin samalla tasolla.

Seurantakyselyyn puoli vuotta koulutuksen päättymisen jälkeen vastasi 15 osallistujaa. Heistä kaksi kertoi perustaneensa yrityksen ja kolmas kertoi pian käynnistävänsä yritystoiminnan. Arvioidessaan koulutuksen hyödyllisyyttä Likertin 5-portaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä), vastaajien mielestä koulutus oli hyödyllinen (vastausten keskiarvo 4,6) ja sen myötä oli helpompi perustaa yritys (ka 4,1). Sen sijaan uusia kontakteja työnhakuun (ka 3,0) tai yrittäjyyteen (ka 3,1) ei koettu juuri saadun.

Toinen koulutuspilotti

Toisen koulutuspilottin alkukyselyyn vastasi 30 osallistujaa, joista 20 oli naisia ja 10 miehiä. Vastaajista 27 (90%) kertoi olevansa kiinnostunut ryhtymään yrittäjäksi ja 28 vastaajaa kertoi, että hänellä on jo idea yritystoiminnalle. Osallistujat odottivat saavansa koulutuksesta tietoa verotuksesta ja laeista Suomessa (n=11), suomalaisesta yrittämisympäristöstä (n=10), yrityksen perustamisesta (n=8), rahoituksesta (n=6) sekä markkinoinnista ja hinnoittelusta (n=6). Lisäksi kaivattiin verkostoja sekä sparraamista ja keskusteluapua bisnesideasta (n=9). Viisi vastaajaa kertoi tavoitteekseen oppia suomen kieltä.

Koulutuksen lopussa palautekyselyn 19 vastaajasta naisia oli 13 ja miehiä 6. Vastaajista 10 kertoi oppineensa suomalaisesta yrittämisympäristöstä eli saaneensa käsityksen yrittäjyydestä Suomessa sekä siitä millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia yrittäjällä täällä on. Seitsemän vastaajaa mainitsi saaneensa tietoa yrityksen perustamisesta ja liiketoimintasuunnitelman teosta. Suomen kieltä kertoi oppineensa yhdeksän vastaajaa. Miehet vastasivat yhtä lukuun ottamatta oppineensa koulutuksessa sen mitä halusivatkin. Naisista muutamat olivat odottaneet saavansa koulutuksesta konkreettisempaa tukea esimerkiksi kirjanpidon tekemiseen, veroihin tai lainan saamiseen. Oppimistehtävistä hyödyllisimpänä pidettiin liiketoimintasuunnitelman tekoa (n=11). Tärkeimpinä oppimista edistävinä tekijöinä nähtiin henkilökohtainen ohjaus ja palautteen saaminen. Kuvassa 2 on eroteltuna naisten ja miesten vastaukset koulutuksesta. Suurimmat erot mielipiteissä liittyivät suomalaisesta työelämästä saatuun tietämykseen sekä työnhakuun. Miehet arvioivat nämä molemmat korkeammalle kuin naiset.

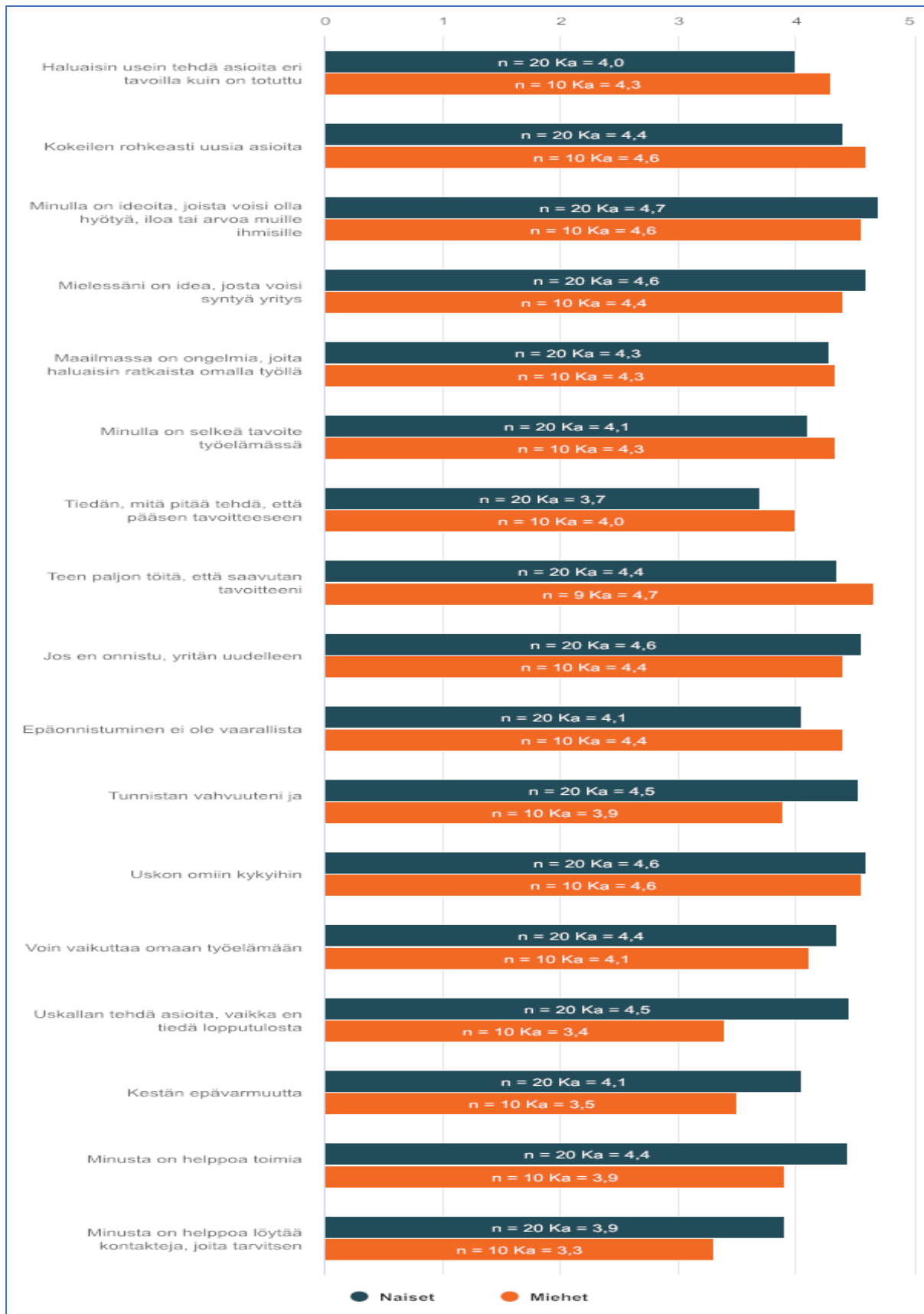
Kuva 2. Toisen pilottikoulutuksen opiskelijapalautte

Ensimmäisen ja toisen pilotin loppupalautteet eivät ole aivan suoraan verrattavissa, sillä esimerkiksi koulutuksessa käytettyjen työkalujen muututtua osa kysymyksistä on erilaisia. Tällaisia olivat esimerkiksi Zoomiin ja sen hyödyntämiseen sekä pikaviestin WhatsAppiin liittyvät kysymykset. Niiltä osin kuin vertailu on mahdollista, on nähtävissä, että ensimmäisen pilotin saamat arviot ovat yleisesti ottaen matalammat kuin toisen pilotin arviot. Esimerkiksi lähipäivien arvostus oli toisessa pilotissa hiukan korkeammalla kuin ensimmäisessä, samoin kuin arviot koskien ryhmältä oppimista ja suomen kielen oppimista. Väittämä ”opin miten yritys perustetaan” sai sekä naisilta että miehiltä huomattavasti paremmat arviot toisen toteutuksen palautekyselyssä (1.ka 3,5 ja 2. ka 4,4). Samoin vastaajat kokivat yrittäjyysvalmiuksiansa kehittyneen huomattavasti enemmän toisessa pilotissa (ka 4,0) kuin ensimmäisessä (ka 3,7).

Miesten ja naisten vastaukset olivat kauttaaltaan melko hyvin linjassa toistensa kanssa, mutta poikkeuksiakin oli. Esimerkiksi toiseen palautekyselyyn vastanneet miehet kokivat oppineensa suomalaisesta työelämästä huomattavasti enemmän kuin ensimmäiseen palautekyselyyn vastanneet. Naiset sen sijaan kokivat oppineensa vähemmän pilotissa kaksi. Naisilla taas luottamus omaan itseen sai toisen pilotin jälkeen korkeammat arviot, kun taas miehillä korkeammat arviot tähän väittämään oli pilotissa yksi. Myös ”koulutus lisäsi mahdollisuksiani saada työtä” -väittämä jakoi näkemyksiä; naisilla ero pilotin yksi (ka 3,9) ja kaksi (ka 3,3) välillä oli selkeä, kun taas miehet arvioivat väittämän molemmissa piloteissa samalle tasolle.

EntreComp-viitekehityksen mukaisten osaamisten arviointi

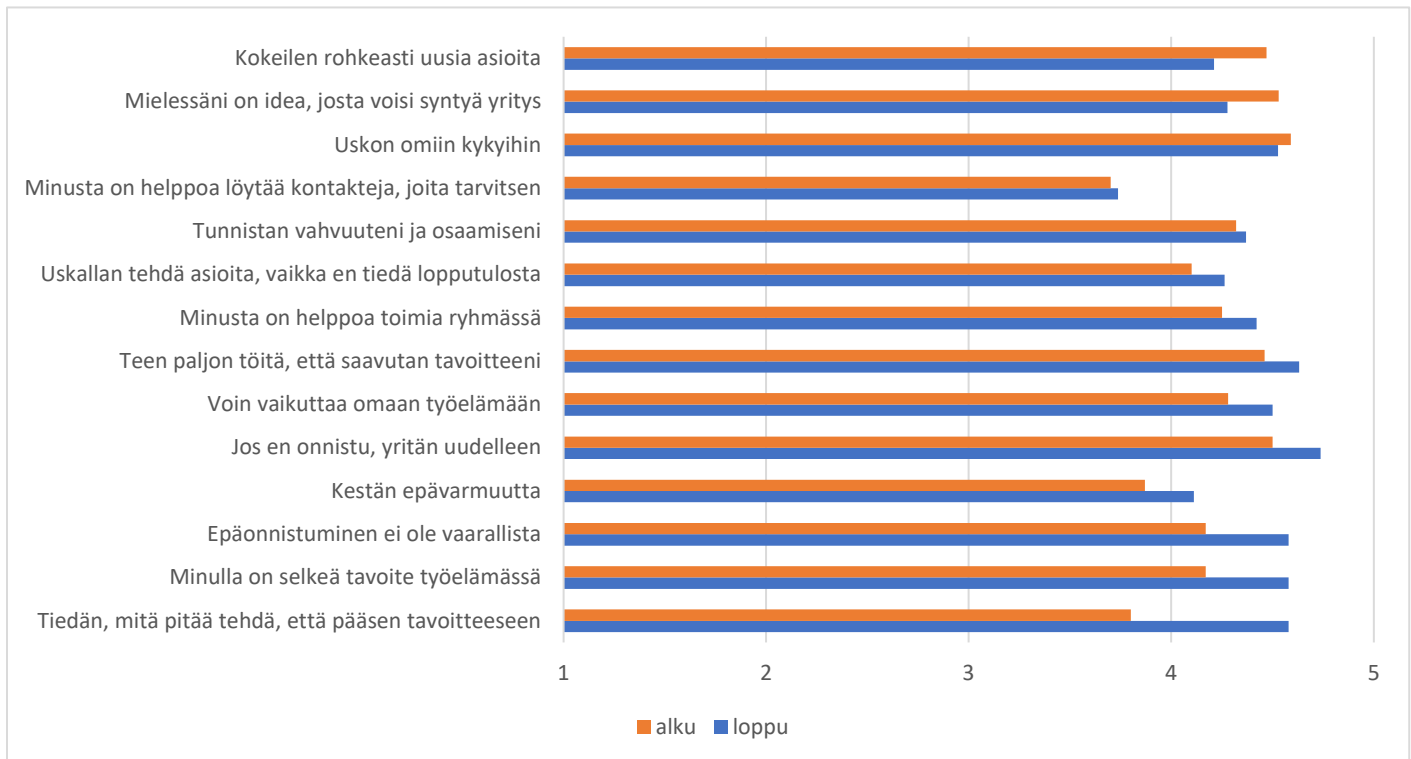
Entrepreneurship Competence Framework (EntreComp) on Euroopan Komission lanseeraama viitekehys yrittäjyysvalmiuksien tarkasteluun ja kehittämiseen (Bacigalupo et al. 2016). (Viitekehystä ja sen hyödyntämistä on käsitelty tarkemmin arvioinnin lopussa.) Se sisältää kolme osaamisaluetta: (1) ideat ja mahdollisuudet, (2) resurssit ja (3) toimeenpanon. Nämä jakaantuvat edelleen 15 eri osaamiseen. Alkukyselyissä kartoitettiin osallistujien näkemyksiä omista osaamisistaan näistä kolmesta osaamisalueesta valituissa 7 osaamisessa: (1.1) visio, (1.2) luovuus ja (1.3) mahdollisuuksien havaitseminen, (2.1) motivaatio ja sinnikkyys ja (2.2) itseohjautuvuus sekä (3.1) epävarmuuden ja riskin sieto ja (3.2) yhteistyö. Osallistujien näkemyksiä mitattiin 16 väittämällä Likertin 5-portaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä). Näkemykset mitattiin sekä ensimmäisen että toisen pilotin alussa ja lisäksi toisen pilotin päätyttyä. Seuraavassa kuvassa 3 on toisen pilotin jälkeen toteutetun mittauksen tulokset sukupuolittain jaoteltuna. Eniten eroa sukupuolten välillä oli epävarmuuden siedossa, oman osaamisen tunnistamisessa ja kontaktien löytämisessä. Näissä väittämässä naisten arviot olivat miehiä korkeammalle.

Kuva 3. Loppukysely, osallistujien yrittäjyysvalmiudet

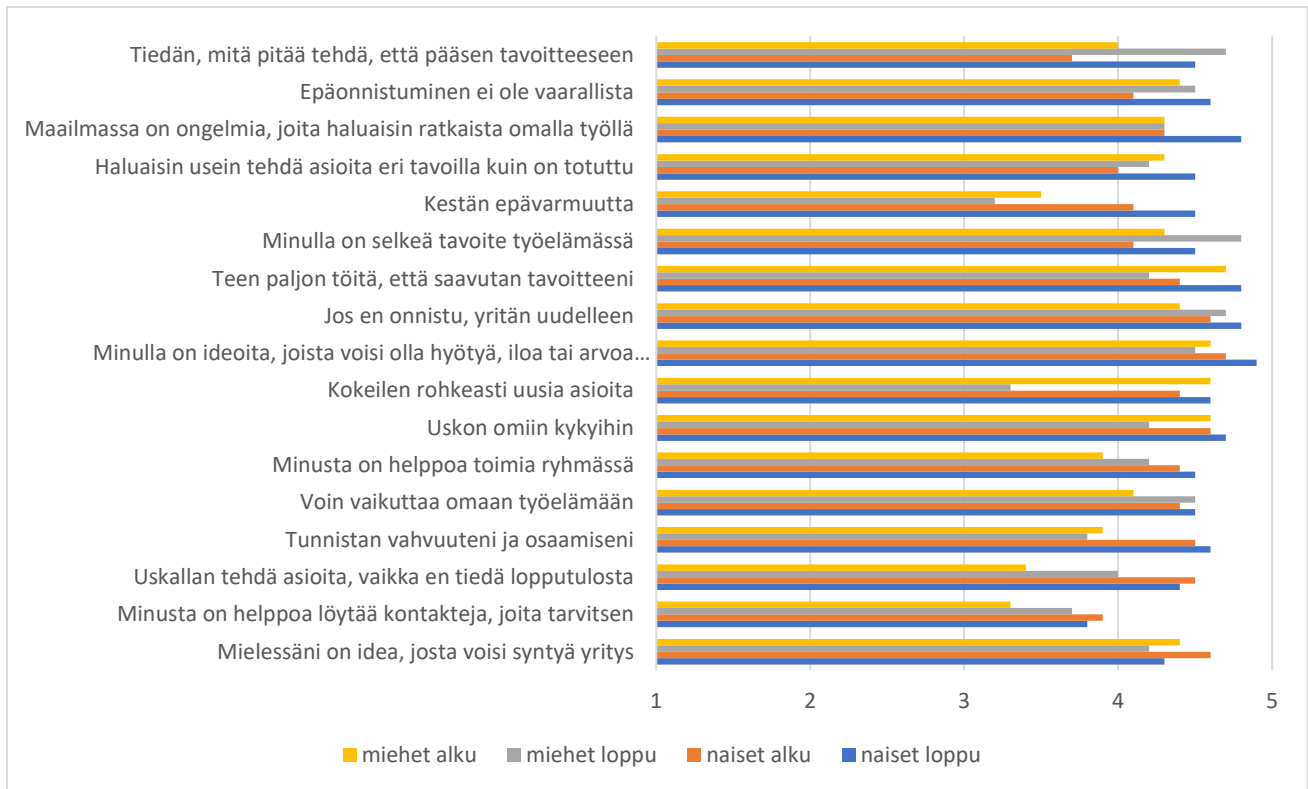
Kuvassa 4 on tarkasteltu EntreCompin itsearvioituissa osaamisissa tapahtunutta muutosta alku- ja loppukyselyissä toisessa pilottitoteutuksessa. Molemmat itsearviointit (ennen ja jälkeen) toteutti 19 vastaajaa.

Vastaajille oli koulutuksessa eniten selkiytynyt se, mitä heidän pitää tehdä päästäkseen tavoitteeseensa. Myös tavoite työelämässä oli selkiytynyt ja epäonnistumisen pelko lieventynyt. Sen sijaan luovuutta kuvaavien osaamisten arviot, uusien asioiden rohkea kokeilu ja mielessä oleva idea yritykselle, olivat laske-neet. Tämän voisi arvella johtuvan siitä, että koulutuksen myötä oli saatu lisää tietoa ja ”realismia” omien ideoiden ja toimenpiteiden arviointiin.

Kuva 4. Yrittäjyysvalmiuksien kehittyminen koulutuksen aikana

Verrattaessa naisten ja miesten mielipiteiden muutoksia alku- ja loppukyselyn mittauksissa (kuva 5) havaittiin, että molempien sukupuolten osalta eniten on selkiytynyt se, mitä heidän pitää tehdä päästäkseen tavoitteeseensa. Samoin tavoite itsessään on selkiytynyt. Monien osaamisten kohdalla miesten ja naisten itsearviot olivat kehittyneet koulutuksen aikana eri suuntiin. Tällaisia olivat esimerkiksi rohkeus kokeilla uusia asioita, sinnikkyys ja usko omiin kykyihin. Naisten ja miesten itsearviointien muutoksissa ei ole tunnistettavissa varsinaista trendiä. Vertailtava otos on myös niin pieni, että sen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä.

Kuva 5. Osaamisten kehittyminen koulutuksen aikana sukupuolittain

Seurantakyselyyn toukokuussa 2020 vastasi 10 toisen pilotin opiskelijaa. Vastaajista kolme kertoi perustaneensa yrityksen. Arvioidessaan Likertin 5-portaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä) vastaajien mielestä koulutus oli hyödyllinen (vastausten keskiarvo 4,3) ja sen myötä oli helpompi perustaa yritys (ka 4,3). Uusia kontakteja yrittäjyyteen koettiin myös saadun jonkun verran (ka 3,7). Konkreettisenä kehittämissuhteena vastaajat ehdottivat kielipohjaisia tasoryhmiä. Nyt eri tasoilla olevan suomen kielen osaamisen koettiin jossain määrin estävän koulutuksen täysimääräisen hyödyntämisen (joko siksi, että opiskelijatovereiden kielitaito oli huonommalla tasolla, tai siksi, että oma kielitaito oli liian heikkoa suhteessa opiskeltaviin asioihin tai oppimisen vauhtiin).

Kaiken kaikkiaan opiskelijapalautteiden perusteella voisi arvioida, että osallistujat eivät kaivanneet vahvistamista minäpystyvyyden elementteihin. Yrityksen perustamisen esteenä oli pikemminkin tiedon puute siitä, miten yrittäjyyteen käytännössä edetä: mitä lupia tarvitaan, miten valita yritysmuoto, kuinka hakea rahoitusta jne. Suomen kielitaidon puute koettiin hidasteeksi. Lisäksi selkeän yrittäjyyspolulla etenemisen esteen muodostavat osallistujien puutteelliset verkostot ja vähäinen tieto aloittaville yrittäjille saatavilla olevista palveluista. Verkostojen luomisen merkitys korostaa koulutuksen, myös verkkokoulutuksen, vuorovaikutuksellista luonnetta.

4. Opettajien näkökulma

Osana koulutuskokonaisuuden arviointia haastateltiin valtaosa koulutuskokonaisuuteen osallistuvista opettajista ja asiantuntijoista. Haastateltavissa henkilöissä oli opettajia, jotka osallistuivat joko vain ensimmäiseen tai toiseen pilottiin tai molempiin. Yhteensä haastatteluja toteutettiin yhdeksän maaliskuun kokuussa 2020. Korona-kevään vuoksi haastattelut toteutettiin etänä Teams- ja Zoom-järjestelmiä hyödyntäen. Kaikki haastattelut tallennettiin ja litteroitiin tarkempaa tarkastelua varten.

Taulukko 2. Opettajahaastattelut

Haastateltava	Pilotti 1	Pilotti 2	Haastattelun kesto (min)
suomen kielen asiantuntija	x	x	96
suomen kielen asiantuntija		x	82
yrittäjyyden asiantuntija	x	x	96
projektipäällikkö, suomen kielen asiantuntija		x	100
projektiasiantuntija	x	x	73
yrittäjyyden asiantuntija	x	x	97
yrittäjyyden asiantuntija		x	61
suomen kielen asiantuntija	x	x	88
yrittäjyyden asiantuntija	x		87

Haastattelujen teemat käsittelivät kokemuksia pilottikoulutuksista ja lopputuotteen suunnittelua ohjaavista ratkaisuista. Koulutusten osalta tarkasteltiin erityisesti kokemuksia opetuksen käytännön toteutuksesta, verkko-opetuksesta, verkko- ja yrittäjyyspedagogiikasta, yrittäjyydestä yleensä sekä EntreComp-viitekehyksen käytöstä yrittäjyyskoulutuksen suunnittelussa.

Käytetyt työkalut ja saavutettavuus

Koulutus toteutettiin pääasiassa verkko-opetuksena ja verkko-opintoina. Myös lähiovetuspäiviin oli mahdollista osallistua verkossa eli koulutuksen lähipäivät toteutettiin hybridimallilla. Koulutuksen materiaalit ja tiedot jaettiin (ja säilytettiin) Moodle-oppimisympäristöllä molemmissa pilottitoteutuksissa. Ensimmäisessä pilotissa työvälineenä käytettiin ensisijaisesti Skype for Business -sovellusta. Toisessa pilotissa verkko-opiskelu tapahtui pääasiassa Zoom-sovelluksen kautta. Sähköpostia käytettiin edelleen, mutta vähäisemmässä määrin. Lisäksi käyttöön otettiin pikaviestintään WhatsApp. WhatsApp oli jo ensimmäisessä pilotissa käytössä hätäapuna (esimerkiksi yhteysohjelmissa), mutta toisessa pilotissa sen käyttö systematisointiin ja virallistettiin.

Pikaviestiminen WhatsApp-sovellusta käyttäen koettiin erityisen hyödylliseksi esimerkiksi tilanteissa, joissa opiskelijaa piti auttaa vaikkapa järjestelmään pääsyssä tai jossa oli välitettävä nopeasti tietoa ryhmälle. WhatsAppin hyviä puolia oli myös sen helppo saavutettavuus monen osallistuessa ainakin osin mobiililaitteella. Lisäksi sovellus oli lähes jokaisella opiskelijalla käytössään jo muutenkin. Yleisesti ottaen

pikaviestimen käyttö muiden järjestelmien ja yhteydenpitovälineiden rinnalla koettiin tärkeäksi ja oppimiskokemusta parantavaksi.

Ensimmäisessä pilotissa opetuksen välineenä käytetty Skype for Business koettiin opetuksessa kankeaksi. Toisen pilotin työkaluna käytetty Zoom toimikin paremmin ja mahdollisti erilaisia ratkaisuja esim. opiskelijoiden aktivointiin (pienryhmätilat, kyselyt jne.). Oppimisalustana Moodlen koettiin toimivan kohtalaisen hyvin. Oppimisalustan hyödyntämistä hankaloitti kuitenkin heikko saavutettavuus (moninkertaiset käyttötunnukset ja kirjautumisvaateet käytön mahdollistamiseksi).

Moodlen lisäksi saavutettavuushaasteita ilmeni käyttäjätunnusten hallinnoinnin vuoksi yleisemminkin. Syynä tähän oli korkeakoulufuusioista johtuneiden integrointitarpeiden mukana tulleet järjestelmämuutokset, jotka pakottivat vaihtamaan tunnukset kesken toisen pilotin toteutusta. Moodlen saavutettavuushaasteet puolestaan johtuivat käytetyn alustan sijaitsemisesta toisen ammattikorkeakoulun verkossa. Tämä vaati jälleen oman tunnistautumisen, jotta operoiminen oli mahdollista.

Heikko saavutettavuus ja tekniset vaikeudet turhauttavat opiskelijoita ja johtavat helposti motivaatio-ongelmiin ja koulutuksen lopettamiseen. Tämän lisäksi hankkeen henkilöstö ja opettajat joutuivat käyttämään merkittävästi työpanostaan siihen, että osallistujat saivat tunnukset ja pääsivät kirjautumaan käytettäviin järjestelmiin. Vastaavissa koulutuksissa olisikin tärkeää huomioida (tekninen) saavutettavuus jo koulutuksen suunnitteluvaiheessa.

Suomessa tietoturvaan suhtaudutaan vakavasti ja tämä näkyy käytännössä helposti moninkertaisena kirjautumistarpeena. Erityisesti moninkertaisten käyttäjätunnusten hakeminen on hämmentävää ja aikaa vievää. Koska suomalaisissa korkeakouluissa tuskin taivutaan kompromisseihin tietoturva-asioissa, käytännössä asiaa voisi auttaa, jos kaikki kirjautumista vaativat tapahtumat hoituisivat yhden korkeakoulun alaisuudessa.

Kokemukset verkko-opetuksesta, verkossa opettamisesta ja verkko-oppimisesta

Opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiudet olivat pääasiassa hyvät. Tästäkin huolimatta opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiuksia oli tuettava ja heitä oli ohjattava opiskelussa ja työvälineiden käytössä. Opettajista osalla oli paljon kokemusta verkko-opetuksesta jo ennen ensimmäistä pilottia, mutta osalle verkon välityksellä opettaminen oli täysin uutta.

Opettajien kokemukset verkko-opetuksesta olivat hyvät. Lähes kaikki haastateltavat olivat kuitenkin joko tienneet tai huomanneet, että verkossa opettaminen vaatii paljon suunnitelmallisuutta ja yhteistyötä opettajien kesken. Myös aikatauluttaminen näytteli merkittävää roolia; jotta opetus- ja opiskelukokemus oli hyvä sekä opettajalle että opiskelijalle, tuli opetussessiot aikatauluttaa huolellisesti ja opetuksen kulku puhe- ja tehtävä-/aktivointijaksoineen käsikirjoittaa ennen sessioita. Myös koulutuksen tavoitteet sekä ohjeet opiskelijoille tuli avata huolellisesti ja yksiselitteisesti vaihe vaiheelta ”kuin ruokaresepti”. Tämä koettiin yhdeksi verkko-opetuksessa huomioitavista asioista ja suurimmista eroista verrattuna lähiopetukseen. Huolellinen opetushetkien suunnittelu vaatii paljon ajankäyttöä, ja hankkeessa yhteisten suunnittelupalavereiden pitäminen saattoikin usean osallistuvan opettajan ja kireiden aikataulujen johdosta olla ajoittain haasteellista.

Verkko-opetuksessa hyvin keskeistä on toimivan vuorovaikutuksen rakentaminen. Vuorovaikutuksen tulee toimia sekä opettajan ja opiskelijoiden välillä että opiskelijoiden keskinäisessä kanssakäymisessä. Vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi käytössä on oltava valikoima tähän tarkoitukseen soveltuvia verkotyökaluja. Työkalujen lisäksi vuorovaikutustilanteiden luomiseen on satsattava toteutuksessa. Erityisen haasteellista tasapainoisen vuorovaikutuksen luominen ja ylläpitäminen on hybridiopetuksessa, jossa opetettavia on samanaikaisesti sekä verkossa että luokkatilassa. Haastateltujen opettajien mukaan toimivan vuorovaikutuksen luominen hybridiopetuksessa vaatii huolellista resurssointia ja omat henkilöt huolehtimaan luokahuoneessa olevista opiskelijoista ja niistä, jotka osallistuvat verkon välityksellä, jotta oppimistilanne ja vuorovaikutus olisi tasa-arvoista.

Verkko-opetus vaatii opettajilta ja koulutuksen organisoinnilta selvästi erilaisia asioita kuin perinteisesti organisoitu luokahuoneopetus. Useat haastatteluista opettajista mainitsivatkin KOKOMAAan osallistumisen olleen heille itselleen arvokas oppimiskokemus juuri verkko-opetuksen osalta. KOKOMAssa kokee neet verkkokouluttajat ja jälkimmäinen projektipäällikkö pystyivät opettamaan ja auttamaan muita opettajia verkko-opetuksen toteuttamisessa. Osin tämän mahdollisti se, että valtaosa kurssisuorituksista ja tehtävistä toteutettiin pareittain tai ryhmissä, jolloin opetustapahtumiin osallistui useampia henkilöitä. KOKOMAn oppina on kuitenkin huomattava, että jos opettajalla/opettajilla ei ole aiempaa verkko-koulutuskokemusta, on verkko-opettamisen oppimiseen ja opettamisen ohjaamiseen varattava resursseja, jotta lopputulos olisi onnistunut. Yhtä lailla resursseja on varattava opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiuksien kehittämiseen (ohjaus ja opiskelutapojen avaaminen).

Opetuksen isot tavoitteet: suomen kieli ja yrittäjäyys

Koulutuksella oli kaksi yhtäaikaista tavoitetta: kohentaa osallistujien suomen kielen taitoa ja antaa heille yrittäjäyysvalmiuksia ja tietoa yrittäjäydestä. Opettajien mielipide kahdesta isosta, yhtäaikaisesta tavoitteesta jakautui selkeästi. Käytännössä kaikki kielenopettajat pitivät tärkeänä kieliopetuksen liittämistä kulttuuriin ja kontekstiin, jossa kieltä käytetään. Useimmat yrittäjäyysopettajista sen sijaan kokivat samanaikaisten tavoitteiden syövän tehoja toisiltaan ja etenkin niin, että muutenkin haastavaksi koettujen yrittäjäyysasioiden oppiminen ja omaksuminen hidastui ja hankaloitui kielen opetteluun myötä. Toteutetut tehtävät, esimerkiksi liiketoimintasuunnitelma, uhkasivat jäädä suomen kielellä toteutettuna yksinkertaisiksi, ”lapsenkieliseksi” ja kun tavoitteena oli luoda kurssin aikana hyödynnettävissä oleva liiketoimintasuunnitelma, pelkäsivät opettajat, ettei suomen kielellä laaditut suunnitelmat riitä vakuuttamaan esimerkiksi rahoittajia.

Tavoiteltavien taitojen osalta koulutukselle ei suunnitteluvaiheessa laadittu tavoitetasoja. Kielitaidossa oli esitetty lähtötaitotaso, mutta yrittäjäydessä lähtötasoksi riitti ilmoitettu aktiivisuus tai aie yrittäjäksi ryhtymisestä. Tämän vuoksi opiskelijoiden lähtökohdat suhteessa yrittäjäyteen erosivat paljon. Osalla oli jo valmis yritysidea mielessä, osa vasta harkitsi yrittäjäyttä yhtenä vaihtoehtona. Tämä asetti haasteita esimerkiksi tehtävien laatimiselle. Tehtävien tasoa ja sisältöjä pohdittiinkin paljon. Osa opettajista mainitsi, että vieläkin tarkemman lähtötason määrittäminen olisi auttanut myös tehtävien vaatimustason määrittämistä.

Molempien tavoitteiden saavuttamisessa keskeisessä roolissa olivat tehtävät. Käytännössä yhtäaikaiset oppimistavoitteet tarkoittivat sitä, että kaikissa tehtävissä oli samaan aikaan sekä suomen kielen että yrittäjäyssiällöjen osuus. Tämä vaati paljon yhteistyötä yrittäjäyden ja suomen kielen opettajilta paitsi

tehtävien laatimisen, myös tehtävien arvioinnin ja palautteenannon osalta. Käytännössä kaikki tehtävät arvioitiinkin sekä suomen kielen että yrittäjyysisältöjen näkövinkkelistä.

Haasteista huolimatta yrittäjyyden ja kielen opettaminen yhdessä näytti toimivan melko hyvin. Erityisesti tästä hyötyi kielenopetus. Kahden yhtäaikaisen, ison tavoitteen toteuttamisessa haasteeksi voi kuitenkin muodostua opetettavan kokonaisuuden rajaaminen. Huomattavaa on, että rajaamisen haaste voi opetettavan kokonaisuuden osata kohdentua myös yksilötasolle ja kunkin opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin, kun toinen haluaa oppia kieltä ja toinen yrittäjyyttä. Tätä varten ainakin vähintään viitteellisten tavoitteiden asettaminen sekä kieli- että yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseksi voisi olla hyödyllistä ja tavoitteista käytävä keskustelu voisi auttaa myös opettavien kokonaisuuden rajaamisessa.

Ohjaus, palaute opiskelijoille sekä ohjauksen ja palautteen riittävyys

Opiskelijoiden ohjauksella oli merkittävä rooli molemmissa piloteissa. Ohjaus kohdistui sekä käytännön toimintaan verkossa ja suomalaisessa oppimisympäristössä että esimerkiksi yrittäjyysaiheiden oppimiseen. Ensimmäisessä pilotissa oli jo paljon ohjausta, mutta se oli luonteeltaan epävirallista. Saadun palautteen ja kokemusten perusteella toisessa pilotissa ohjausprosessi formalisoitiin ja näin ohjaus rakennettiin jo lähtökohtaisesti osaksi koulusta. Ohjauksen lisäksi opiskelijat saivat palautetta tehtäviin myös esimerkiksi tekstipalautteena sekä palautekeskusteluissa. Myös toisen pilotin alussa toteutetut kyselytunnit, joissa opiskelijat saivat vastauksia kysymyksiinsä omaa yritysideaansa koskien, olivat tärkeitä. Ohjauskeskustelujen arvo ei ollutkaan pelkässä asiasisällön esiintuomisessa vaan mahdollisuudessa keskustella, kysyä ja pohtia asioita oikean ihmisen kanssa. Verkkopohjaisessa kokonaisuudessa vapaamuotoistenkin keskusteluhetkien merkitys näyttää korostuvan.

Haastatellut opettajat olivat yksimielisiä ohjauksen tärkeydestä maahanmuuttajien (verkko)koulutuksessa. Pohdintaa herätti kuitenkin tarvittavan ohjauksen ja käytännön realiteettien kohtaaminen. Käytännön realiteeteilla tarkoitettiin AMK-opettajan käytössä olevia tuntimääriä ja resursseja yhtä oppimistapahtumaa kohden. Pilotitoteutuksissa nämä määrät ylittyivät selvästi. Opetussisältöjen lisäksi tunnistettiin tarve ohjata opiskelijoita myös itsenäiseen opiskeluun. Useampi opettaja nosti esille sen, että suomalainen koulujärjestelmä opettaa oppijoita alusta asti kohti itsenäistä opiskelua, mutta muissa kulttuureissa näin ei välttämättä ole. Maahanmuuttajakoulutuksissa riittävä ohjauksen resursointi niin aiheen ohjaamiseen kuin oppimisen ohjaamiseen onkin tärkeää. Vaikka pilotitoteutukset mahdollistivat verrattain suuren ohjausmäärän, keskusteltiin ohjauksen osalta paljon myös se, miten ohjaustarve suhteutuisi itsenäisesti toteutettavaan, hankkeen lopputuotteeksi kehitettävään koulutuskokonaisuuteen. Yhtenä ratkaisuna opintokokonaisuuden tehtävät rakennettiin niin, että ne pakottivat kääntymään esim. yrittäjyyspalveluiden puoleen ja saamaan näin ulkomaailmasta apua ja tukea yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen.

5. Lopputuote: MOOC maahanmuuttajien yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiseksi

Pilottikoulutusten pohjalta syntyi MOOC maahanmuuttajataustaisten henkilöiden yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiseksi. Koulutus löytyy kaikille avoimesta DigiCampuksesta ja se on tarvittaessa kopioitavissa muille alustoille. Koulutusta on mahdollista hyödyntää itsenäisesti, jolloin sen laajuus on 7 op, tai sitä voidaan käyttää osana esimerkiksi ammattikorkeakoulun opetusta. Opetuspohjaisena kurssin laajuus on 10 op.

Koulutuksen sisällöt koostuvat kolmesta isommasta osa-alueesta, joista ensimmäinen käsittelee omaa osaamista ja sen tunnistamista ja toisaalta yrittäjyyttä Suomen ympäristössä. Harjoitusosioissa harjoitellaan esimerkiksi oman ammatillisen osaamisen kuvaamista suomen kielellä sekä kuullaan Suomessa toimivien yrittäjien yrittäjyystarinoita ja käydään yritysvierailulla. Saavutettavuuden lisäämiseksi kaikki kirjan tehtävien tehtävänannot on käännetty englanniksi ja videot on tekstitetty suomeksi ja englanniksi. Tämän lisäksi videoihin on saatavissa automaattikäännökset monelle kielelle.

Toinen kokonaisuus rakentuu liiketoimintasuunnitelman ympärille. Ajatuksena on, että koulutuksen jälkeen opiskelijalla olisi vähintään alustava liiketoimintasuunnitelma hyödynnettäväksi ja jatkojalostettavaksi. Näin ollen Yritysideasta liiketoimintasuunnitelmaksi -kokonaisuuden sisältö rakentuu liiketoimintasuunnitelmassa tarvittavien elementtien ympärille. Näitä ovat esimerkiksi valmistettavan tuotteen tai palvelun määrittäminen, markkinoiden, asiakkaiden ja kilpailijoiden kartoittaminen ja analysointi sekä yritystalouden perusasioiden kuten hinnoittelun ja kannattavuuden pohdinta. Lisäksi tarkastellaan esimerkiksi markkinointia ja pohditaan yhteistyötä liiketoiminnan kontekstissa. Osion harjoitukset koostuvat näiden elementtien ympärille. Opiskelijat tutustuvat myös erilaisiin suunnittelua helpottaviin työkaluihin kuten Business Model Canvasiin ja kolmannen osion SWOT-analyyysiin.

Viimeisessä opintokokonaisuudessa opiskelijalle annetaan eväitä jatkaa koulutuksen jälkeen kohti yritystoimintaa. Koulutus sisältääkin tietoa esimerkiksi yritysmuodoista, yrittäjänä toimimisesta ja itsensä johtamisesta. KOKOMAn monikulttuuristen pilottiryhmien myötä huomattiin, että opiskelijat kaipaavat paljon tietoa yrittäjänä toimimisesta Suomessa. Tarvittavia tietoja ovat esimerkiksi rahoitukseen sekä verotukseen ja muihin yrittäjän velvollisuuksiin liittyvät asiat. Tässä osiossa kootaan myös ensimmäinen versio liiketoimintasuunnitelmasta edellisessä ja tässä osiossa työstettyjen elementtien pohjalta. Lopuksi opiskelija saa tietoa siitä, mistä hän voi jatkossa hakea neuvoa ja tukea yritystoimintansa aloittamiseen ja yrittäjänä toimimiseen.

Opetuskäyttöä silmällä pitäen hankkeessa koottiin verkkokurssin tueksi ”KOKOMA - Yrittäjävalmiuksia maahanmuuttajille suomeksi -opettajan opas” (saatavissa kirjana, ePub ja pdf-muodossa). Opas sisältää kurssilla olevat harjoitukset sekä vinkkejä harjoitusten tekoon ja asioiden läpikäymiseen. Näiden osuuk-sien ohella opas pitää sisällään tietoa koulutuskokonaisuuden muodostamista ohjaavasta yrittäjyyspedagogisesta näkökulmasta sekä verkossa työskentelystä. Verkko-opetusta on käsitelty sekä kieli- ja kulttuuritietoisien ohjauksen että yleisemmin verkossa tapahtuvan ohjauksen ja opetuksen osalta. Opiskelijapalautteissa ja opiskelijoiden kommentteissa koulutuksen aikana korostui ohjauksen merkitys. Opetustyössä käytettävien resurssien ollessa rajalliset, on opaskirjassa esitetty myös kuvaus ohjausprosessista suositustuntimäärineen sekä -sisältöineen.

Syntyneen opintokokonaisuuden asemoituminen markkinoille

Hankkeen lopputuotteena syntyi opintopistemitoitettu, kaikille avoin verkkokoulutus. Jotta tuotteen asemoitumisesta Suomen koulutusmarkkinoille olisi mahdollista saada realistinen kuva, verrattiin tuotetta vastaavan kaltaisiin, vähintään ammattikorkeakoulutasoisiin ja opintopistemitoitettuihin koulutuksiin. Näin ollen esimerkiksi suuri joukko työvoimapolitiittisia yrittäjyyskoulutuksia jäi tarkastelun ulkopuolelle. Tuotteen asemoitumisen arvioinnissa käytettävät tiedot etsittiin Opintopolku.fi -palvelusta kesäkuussa 2020 sekä elokuussa 2020. Seuraavassa analysoidaan lyhyesti näiden hakujen tuloksia.

Yrittäjyysvalmennus-haulla ei Opintopolusta tullut yhtään osumaa. Pelkällä ”yrittäjyys”-hakusanalla osumia tuli 774. Haetuista 774 yrittäjyyskoulutuksesta vähintään ammattikorkeakoulutasoisia oli 398. Näistä 89% oli tutkintoon johtavia (AMK- tai ylempi AMK-tutkinto, kandidaatin tutkinto, maisterin tutkinto tai akateeminen jatkotutkinto). Ammattikorkeakoulutasolla oli 6 avointa yrittäjyysaiheista kurssia ja yliopistotasolla 38. Avoimissa yliopisto-opinnoissa oli sekä opintopisteytettyjä yrittäjyyden peruskursseja että johonkin teemaan, kuten innovaatiotoimintaan tai hankintatoimeen sidottuja kursseja. Ammattikorkeakoulujen tuottamat avoimet yrittäjyysaiheiset kurssit olivat pääsääntöisesti osa polkuopintokokonaisuuksia ja siten verrattavissa tutkintoon. Muut yrittäjyyskurssit opintopolussa olivat joko alakohtaisia (esim. hevostalous) tai esim. kauppatieteiden valmistavia koulutuksia.

Hakusanalla S2 koulutuksia löytyi yhteensä 39, joista 25 oli yliopistotasoisia (AMK-tason koulutuksia ei ollut yhtään). Koulutukset olivat pääasiassa kielenopettajaksi tahtoville suunnattua koulutusta ja/tai avoimen yliopiston isompia kurssikokonaisuuksia ”Suomi vieraana kielenä” -teemalla. Lisäksi tarjolla oli runsaasti opistotasoisista, lukio-opintoihin valmentavaa koulutusta maahanmuuttajataustaisille.

Yhdistämällä hakusanat ”maahanmuuttaja ja yrittäjyys” löytyi yksi tutkintotavoitteinen yliopistokoulutus (kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma). Hakuyhdistelmällä ”yrittäjyys ja S2” ei löytynyt yhtään osumaa. Erilaisilla muilla yhdistelmillä (esim. ”suomen kieli ja yrittäjyys” tai ”kielikoulutus ja yrittäjyys” tai ”suomi vieraana kielenä ja yrittäjyys”) ei joko löytynyt osumia tai osumat olivat joko puhtaasti yrittäjyyttä tai esimerkiksi kieli- tai kulttuurialan tutkintotavoitteisia koulutuksia.

Hakutulosten analyysin pohjalta voidaan todeta, että maahanmuuttajille suunnattuna, opintopistemitoitettuna, kieli- ja yrittäjyysopinnot yhdistävänä kokonaisuutena koulutustuote on Suomen koulutusmarkkinoilla ainutlaatuinen. Koulutukseen osallistujien lähtötasosuositus on A2.2 Eurooppalaisen kielitaidon viitekehysten (The CEFR Levels 2020) asteikolla, mikä tarkoittaa kehittyvää peruskielitaitotasoa. Eniten tarjontaa kielitaidon kehittämiseen on B-tasolle (alle keskitason) ja vähemmän kielikursseja tarjotaan C-tasolle (keski- ja ylin taso). KOKOMA tarjoaa haasteita aihepiirinsä vuoksi kaikille suomen kielen oppijoille A2.2 -tasolta alkaen. Olisi enemmän kuin toivottavaa, että yrittäjyydestä ja kielenoppimisesta kiinnostuneet maahanmuuttajat löytäisivät koulutuksen ja että sitä hyödynnettäisiin aktiivisesti myös esim. ammattikorkeakoulujen yrittäjyysopetuksessa mahdollisuuksien mukaan. Huolella tehdyt, selkeät harjoitustyöt ja opettajan opas mahdollistaisivat kurssin hyödyntämisen hyvin myös muilla kouluasteilla. On vaikea keksiä syytä miksi kyseistä koulutusta ei voitaisi käyttää myös ammattikoulutuksessa ja esimerkiksi lukio-opinnoissa osana tai kokonaisuudessaan yrittäjyyden peruskurssina.

6. EntreComp-viitekehys ja sen hyödyntäminen KOKOMAssa ja muissa yrittäjyyskoulutuksissa

EntreComp-viitekehys eli Entrepreneurship Competence Framework määrittelee ja kuvaa yrittäjyysosaamista kolmena osaamisalueena sekä 15 osaamisena, oppimistuloksena ja taitotasona. Viitekehys luotiin mm. edistämään yrittäjämäistä oppimista ja sellaisena se tarjoaakin työkalun yrittäjyysvalmiuksien tarkasteluun ja kehittämiseen.

EntreComp-viitekehys määrittelee yrittäjyyden osaamiseksi, jonka voidaan katsoa läpäisevän kaikki elämän osa-alueet henkilökohtaisesta kehittymisestä työmarkkinoille siirtymiseen (joko työntekijänä tai itsensä yrittäjänä työllistäen). EntreComp-viitekehys koostuu kolmesta osaamisalueesta: ideat ja mahdollisuudet -osiosta (ideas & opportunities), resurssit-osiosta (resources) sekä toimeenpano-osiosta (into action). Osaamisalueet jakaantuvat edelleen osaamisiksi ja taidoiksi.

Ideat ja mahdollisuudet -osa-alue jakaantuu viiteen osaamiseen ja taitoon, joita ovat mahdollisuuksien havaitseminen, luovuus, visio, ideoiden arvottamiskyky sekä eettinen ja kestävä ajattelu. Resurssit-osaamisalue puolestaan sisältää osaamisia ja taitoja kuten itsetuntemus ja minäpystyvyys, motivaatio ja sinnikkyys, resurssien kokoaminen ja hyödyntäminen, taloudenlukutaito sekä toisten ihmisten mukaan saaminen. Toimeenpano-osuus sisältää aloitteellisuuden, suunnittelun ja johtamisen, epävarmuuden- ja riskien sietokyvyn, yhteistyöhön liittyviä osaamisia kuten tiiminrakentamisen ja verkostoitumisen sekä kokemuksesta oppimisen. 15 osaamisen kehittymistä voidaan viitekehysten avulla tarkastella kahdeksanportaisella kehitysmallilla. Kokonaisuudessaan EntreComp-viitekehys tarjoaa 442 oppimistulosta, joita voi hyödyntää inspiraation lähteenä yrittäjyyden koulutusta suunniteltaessa. (Bacigalupo, Kampylis, Purnie & Van den Prande, 2016).

Tässä raportissa arvioidaan sitä, kuinka hyvin EntreComp-viitekehys soveltuu työkaluksi KOKOMAn kaltaisen koulutuskokonaisuuden suunnitteluun ja toteutukseen. Arviointi pohjautuu erityisesti koulutukselle asetettujen tavoitteiden ja opettajahaastatteluiden huomioiden peilaamiseen EntreComp-viitekehysten osaamisalueisiin ja osaamisiin. Arvioinnissa pitäydytään EntreCompin perusmallin (kolme osaamisaluetta ja 15 osaamista) arviointiin eikä siinä mennä EntreCompin progressiivisen yrittäjyystaitojen ja -osaamisten kehittämismallin tarkasteluun.

Arvioinnin tarkoituksena on antaa perusteltu näkemys siitä, kuinka hyvin EntreComp-viitekehys on hyödynnettävissä yrittäjyysaiheisen koulutuskokonaisuuden suunnittelussa (maahanmuuttajataustaisille henkilöille). Lisäksi pyritään nostamaan esiin huomioita, jotka voivat auttaa viitekehysten hyödyntämisessä tähän tarkoitukseen.

EntreComp-viitekehysten hyödyntäminen KOKOMA-pilottien suunnittelussa ja toteutuksessa

KOKOMA-opintokokonaisuuden ja ohjausprosessin suunnittelu pohjautui tutkimustietoon yrittäjyysvalmiuksien kehittymisestä. Kokonaisuuden suunnittelussa haluttiin kiinnittää huomiota sekä valmiuksien monipuoliseen kehittymiseen (kognitiiviset, affektiiviset ja konatiiviset) että yrittäjyyspedagogisten periaatteiden huomioimiseen. (Ahola et al. 2020)

Yrittäjyyspedagogiikasta koulutukseen omaksuttiin mm. kokemuksellinen toimintaoppiminen, yhteisöllisyys, riskinottamisen oppiminen sekä oppimisen reflektointi. Oppijoiden affektiivisten valmiuksien kehittymistä tuettiin yrittäjyyspedagogisin keinoin erityisesti aktiivisuuden, omien intressien ja aloitteellisuuden vahvistamisella. Kognitiivisten valmiuksien kehittymistä tavoiteltiin asettamalla tavoitteeksi osaamisen vahvistaminen suomen kieleen, suomalaiseen yritystoimintaan ja yrityksen perustamiseen liittyvissä asioissa. Osallistujien konatiiviset valmiudet olivat jo koulutuksen alkaessa pääosin hyvällä tasolla. Valtaosa osallistujista luotti omaan kykyihinsä ja monella oli myös yritysidea mietittynä. Tämän vuoksi KO-KOMA-koulutuksessa painotus oli, etenkin toisessa pilotissa, enemmän yrityksen perustamisen tiedollisessa sisällössä kuin yrittäjämäisen asenteen ja toiminnan vahvistamisessa. (Ahola et al. 2020)

EntreComp-raportissa Bacigalupo et al. (2016) muistuttavat, että viitekehyksen kokonaisvaltaisuuden vuoksi ei ole realistista eikä tarkoituksaan, että kaikki oppijat tai käyttäjät olisivat kiinnostuneita kehittämään kaikkia viitekehvyssä kuvattuja osaamisia niiden korkeimmalle mahdolliselle osaamistasolle. Sen sijaan viitekehystä voidaan käyttää suunnittelu- ja kehittämistyön lähtökohtana.

KOKOMAssa EntreComp-viitekehystä käytettiin todentamaan osallistujien oppimista tiettyjen valittujen osaamisten osalta. Viitekehyksen hyödyntäminen oppimisen arvioinnissa toteutettiin laatimalla pilottikoulutusten osallistujille alku- ja loppukysely, jossa he itsearvioivat osaamistaan suhteessa valittuihin osaamisiin. Kyselyihin valitut osaamiset olivat kaikista kolmesta osaamisalueesta ja ne olivat: visio, mahdollisuuksien havainnointi ja luovuus, motivaatio ja itsetuntemus sekä epävarmuuden sietokyky ja yhteistyökyvykyys. Itsearviointi rakentui näiden osaamisten ympärille muodostetuista väittämistä. Osallistujien tekemän itsearvioinnin tuloksia on tarkasteltu lähemmin opiskelijapalautetta koskevassa osiossa.

Opettajien näkemyksiä EntreComp-viitekehystä ja sen hyödyntämisestä pilottikoulutuksissa

Opettaja haastatteluiden yhteydessä haastateltavilta kysyttiin heidän näkemyksiään siitä, oliko EntreComp-viitekehystä hyödynnetty pilottikoulutusten toteuttamisessa, miten he kokivat viitekehyksen osaamisten näkyneen pilottikoulutuksissa sekä miten he näkisivät EntreComp-viitekehyksen hyödynnettävyyden KOKOMAn kaltaisen koulutuskokonaisuuden suunnittelussa.

Opettajien vastauksista käy ilmi, että EntreComp-viitekehystä ja sen hyödyntämisestä oli keskusteltu ennen ensimmäistä pilottitoteutusta. Käytännön toteutuksessa viitekehystä ei kuitenkaan ollut liiemmästi hyödynnetty esimerkiksi tehtävien suunnittelussa. Tosin, useampikin opettaja mainitsi, että vaikka suunnittelussa ei ehkä käytetty EntreComp-viitekehystä tai siihen liittyvää terminologiaa, koulutuksia rakennettaessa pohdittiin aktiivisesti yrittäjien tai yrittäjiksi tahtovien tarvitsemia osaamisia ja valmiuksia. Pilottitoteutukset rakennettiin näiden tarpeiden pohjalta.

Viitekehyksen sisältämiä osaamisia tunnistettiin toteutetun sekä ensimmäisessä että toisessa pilotissa. Yksimielisimpiä opettajat olivat siitä, että toteutustavat ja tehtävät tukivat erityisesti kokemusoppimista ja toimimista muiden kanssa. Muiden viitekehyksen sisältämien osaamisten osalta näkemykset vaihtelivat paljon. Osa opettajista koki esimerkiksi eettisten ja kestäväyyteen liittyvien asioiden olleen vahvasti mukana koulutuskokonaisuuksissa, osa mainitsi tämän osaamistason puuttuvan kokonaan. Sama toistui myös muiden viitekehyksen osaamisten kanssa. Myös pilottien välillä oli eroja. Ensimmäisen pilotin ko-

ettiin painottavan esimerkiksi itsetuntemusta ja tiimiytymistä, kun taas kakkospilotissa suunnitteluosaaminen ja visio tulivat paremmin esille. Tähän vaikutti erityisesti se, että liiketoimintasuunnitelman kehittämisellä oli suuri rooli toisen pilotin toteutuksessa.

Suurin osa haastatelluista tunnisti EntreComp-viitekehyksen ja muisti siitä käydyn keskustelun ennen ensimmäisen pilotin alkamista. Henkilövaihdosten myötä osa opettajista oli kuitenkin jäänyt tämän keskustelun ulkopuolelle. Opettajien kokemus eri osaamisten sisältymisestä pilottikoulutuksiin vaihteli paljon. Vaikuttaakin siltä, että opettajat ovat tuoneet, ehkä osin jopa tiedostamattaan, pilotteihin esimerkiksi tehtäviä, jotka heijastivat heidän osaamisiaan ja kokemustaan. Tätä ajatusta vahvistaa esimerkiksi se, että yrittäjyysasiantuntijoiden mielestä käytännössä kaikki viitekehyksessä olevat osaamiset olivat vähintään tavoitteina läsnä pilottitoteutuksissa. Näyttääkin siltä, että jos yrittäjyys tai yrittäjämäinen pedagogiikka on ollut jo valmiiksi tuttua opettajalle, hän on automaattisesti tuonut näitä elementtejä opetukseensa.

Opettajien vastauksista kävi myös ilmi epävarmuus siitä, missä kohtaa toteutusta ja miten arvioituna osaamisten tulisi näkyä ja toteutua. Riittääkö se, että koulutuskokonaisuuteen osallistuminen lisää verkostoitumista, vai pitäisikö tämä huomioida tehtävänannoissa? Miten itsetuntemukseen ja oman osaamisen tunnistamiseen liittyviä harjoituksia tulisi käsitellä niin, että se palvelisi yrittäjyystavoitteita eikä jäisi tasolle, jolla kyseisiä asioita käsitellään ”kaikissa maahanmuuttajakoulutuksissa”. Pitäisikö osaamistavoitteet asettaa tehtäväkohtaisesti vai arvioida osaamisten toteutumista koko kokonaisuuden tasolla? Entä millaisella aikajänteellä osaamista tulisi arvioida - heti koulutuksen päätyttyä vai ehkä vuoden päästä?

EntreComp-viitekehyksen hyödyntäminen yrittäjyyskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa

Opettaja-haastattelusta ja opiskelijapalautteista käy ilmi, että KOKOMAn osallistujat halusivat yrittäjyyskoulutukselta paljon ns. kovia yrittäjyystaitoja: taloudenlukutaitoa, tietoa rahoituksesta, markkinointiosaamista jne. Opettajat mainitsevatkin, että KOKOMAn opiskelijoilla, joilla oli jo melko hyvä näkemys siitä, millaista tietoa he yrittäjiksi tullakseen tarvitsivat, oli myös vahva näkemys haluamistaan koulutussisällöistä.

Toisaalta koettiin, että perinteisen (esimerkiksi) työvoimapoliittisen yrittäjyyskoulutuksen ja KOKOMAn kaltaisen laajemman kokonaisuuden ero on juuri siinä, millä tasolla ja millä laajuudella erilaisia taitoja ja osaamisia tavoitellaan. Työvoimapoliittisille yrittäjyyskousseille sopii suoraviivainen taitojen ja tietojen opettaminen, mutta laajemmissa kokonaisuuksissa tulee huomioida yrittäjyydessä tarvittavat osaamiset laajemmin. Opettajia kuitenkin mietitytti, päästäänkö lyhyessä koulutuksessa niin syvälle osaamisessa, että osallistujat voivat ylipäänsä tiedostaa osaamisen kasvun, vai tulisiko yrittäjyysvalmiuksien kehittymisen laajemmin ”naamioida” tieto- ja taitotason kasvun sisälle. Verkko-opintokokonaisuuden suunnittelussa EntreComp-viitekehyksen koettiin olleen avuksi. Viitekehyksen sisältämien valmiuksien pohtiminen herätti huomioimaan erityisesti niitä osa-alueita, joiden toteutuminen itsenäisessä verkko-opiskelussa olisi haasteellista.

KOKOMasta saatujen kokemusten ja opiskelijapalautteiden perusteella vaikuttaa siltä, että EntreComp-viitekehyksen hyödyntäminen voi auttaa yrittäjyysaiheisen koulutuskokonaisuuden suunnittelussa. Ent-

reComp-viitekehys kokonaisuudessaan on hyvin laaja ja kattava ja hyödyntämistä tuleekin pohtia tarkoituksenmukaisuuden huomioiden. Viitekehysten kuvaavassa raportissa (Bacigalupo et al., 2016, s.12) esitetään taulukko, joko avaa selkeässä muodossa viitekehyksessä kuvatut osaamiset ja jossa avataan niiden sisältöä esimerkkien kautta. Esimerkiksi KOKOMAN kaltaisessa kokonaisuudessa, jossa kaikilla opettajilla ei ole yrittäjyysosaamista, taulukko voi auttaa luomaan yhteistä näkemystä ja ymmärtämään tavoiteltuja osaamisia.

Kun hyödynnetään viitekehystä yrittäjyysaiheisen koulutusohjelman suunnittelussa, tulee ensin pohtia huolellisesti koulutuksen tarkoitus, kohderyhmä ja kohderyhmän tarve sekä pohtia viitekehysten osaamisia ja osaamisten haluttua syvyyttä suhteessa näihin. Lisäksi osallistuvien kouluttajien pitää tuntea viitekehys ja sen sisältämät osaamiset. Osaamiset olisi hyvä linkittää myös konkreettisiin tavoitteisiin ja oppimistulosten seurantaan, jolloin viitekehys voi ohjata paitsi kokonaisuuden suunnittelua, myös esimerkiksi tehtävien ja ohjausprosessin suunnittelua sekä koulutuksen vaikuttavuuden seurantaan. Tämä vaatii opettajilta siinä määrin ymmärrystä viitekehyksestä ja sen tarjoamista mahdollisuuksista (vaikka puhutaisiin vielä perustason osaamisista), että opettajien valmentamiseen sekä aiheesta käytettäviin keskusteluihin on varattava aikaa ja resursseja sekä koulutuksen suunnittelu- että toteutusvaiheessa.

7. MOOCin arviointi suhteessa hankkeen tavoitteisiin

KOKOMA-hanke oli suunnattu korkeakoulutetuille maahanmuuttajille. Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistymisen esteiksi on havaittu esimerkiksi puutteellinen suomen kielen taito ja kontaktit suomalaisen työelämään. Lisäksi ulkomailla hankittua osaamista ei tunnusteta suomalaisilla työmarkkinoilla. Hankkeen lähtökohtana on ajatus, että tukemalla korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työelämä- ja yrittäjyysvalmiuksia, voidaan tukea heidän pääsyään työmarkkinoille ja hyödyntää heidän osaamistaan uusien työpaikkojen luomisessa.

Tältä pohjalta KOKOMA-hankkeessa rakennettiin ja pilotoitiin verkossa toteutettava opintokokonaisuus, joka koostuu yrittäjyysvalmiuksia kehittävästä moduuleista, S2-opetuksesta sekä henkilökohtaisesta ohjausprosessista.

Hankehakemuksessa KOKOMA-hankkeelle asetettiin seuraavat tavoitteet:

1. Kehittää ja pilotoida korkeakoulutetuille maahanmuuttajille suunnattu, pääosin verkossa toimiva opintokokonaisuus. Opintokokonaisuus koostuu yrittäjyysvalmiuksia kehittävästä moduuleista, valmennusleiristä, S2-opetuksesta sekä henkilökohtaisesta ohjausprosessista. Moduuleissa ja valmennusleirillä osallistujat suorittavat yrittäjyysvalmiuksia kehittäviä tehtäviä yrityksissä ja aidoissa työelämätilanteissa. S2-opetus linkittyy opetettaviin sisältöihin. Henkilökohtainen ohjaus varmistaa reflektoinnin ja tehtävien liittymisen oman ammattiosaamisen vahvistamiseen.
2. Arvioida pilotoidun opintokokonaisuuden vaikutuksia korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien yrittäjyysvalmiuksien vahvistumiseen ja työllistymismahdollisuuksien parantumiseen.
3. Mallintaa ja kuvata opintokokonaisuus ja ohjausprosessi. Julkaista malli niin, että se on muiden korkeakoulujen hyödynnettävänä ja jatkokehittävänä myös hankerahoituksen päättymisen jälkeen.

4. Välittää tietoa yrittäjyydestä Suomessa sekä tukea yrittäjyydestä ja yrittäjyysvalmiuksista kiinnostuneita korkeakoulutettuja maahanmuuttajia

Tässä raportin osiossa pohditaan tavoitteiden toteutumista hankkeen lopputuotteen eli MOOC-kokonaisuuden näkökulmasta.

Lopputuotteen tekemistä pohjusti kaksi pilottikoulutusta. Pilottitoteutuksiin osallistuvilta kerättiin sekä odotuksia koulutusta kohtaan että palautetta koulutuskokemuksesta ja oppimisesta. Saatu tieto analysoitiin ja sitä käytettiin pilottien ja myöhemmin lopputuotteen systemaattiseen kehittämiseen. Tätä kautta osallistujien näkemykset olivat vahvasti mukana ohjaamassa MOOCin tekemistä.

Pilottikoulutuksissa ja lopputuotteessa yhdistettiin kaksi isoa koulutustavoitetta: lisätä osallistujien yrittäjyysvalmiuksia sekä parantaa heidän suomen kielen taitoaan. Hanketavoitteiden mukaisesti kielenopetus integroitiin opetettaviin yrittäjyyden sisältöihin. Yhtäaikaisten tavoitteiden toteutuminen ei ollut ongelmatonta, vaan se vaati runsaasti yhteistyötä suomen kielen ja yrittäjyyden opettajien kesken. Tehtävien ja tavoitteiden tasapainoa haettiin aktiivisesti pilottitoteutuksissa ja lopulta MOOCin rakentamisessa. Selkeiden oppimistavoitteiden asettaminen sekä kielenopetukselle että yrittäjyysvalmiuksien kasvulle olisi voinut tukea opettajia esimerkiksi tehtävien laatimisessa. Osallistujajoukon ollessa verraten heterogeenista, tämä olisi kuitenkin vaatinut joko tasoryhmien muodostamista (kielitaito) tai osallistujajoukon tarkemman valikoinnin (yrittäjyysintentiont).

MOOCin osalta opiskelijalle itselleen jää suurempi vastuu siitä, että hän tehtävät suorittamalla oppii tavoiteltavat asiat. Toisaalta itsenäisesti suoritettava verkkokoulutus antaa mahdollisuuden ajalliseen joustoon eli opiskelija voi halutessaan käyttää suuremman ajan asioiden omaksumiseen. Verkkototeutus mahdollistaa myös sen, että opiskelija painottaa ajankäyttöään itselleen haastaviin ja/tai tärkeisiin osioihin. Tätä mahdollisuutta ei ohjatusti etenevissä pilottitoteutuksissa ollut. Täältä osin MOOC siis sekä lisää opiskelijan itseohjautuvuutta ja vastuuta suoriutumisestaan että antaa enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa oppimisen tapoihin, aikatauluun ja sisältöihin. Voisi jopa sanoa, että itsenäisesti opiskeltavana kokonaisuutena MOOC itsessään kehittää useita yrittäjältä vaadittavia valmiuksia.

Osallistujilta koulutuksen päätyttyä kerätyn palautteen mukaan osallistajat hyötyivät koulutuksesta ja kokivat yrityksen perustamisen olleen helpompaa koulutuksen päätyttyä. Sukupuolten välillä oli joitain eroja yksittäisissä arviointikohteissa. Kaiken kaikkiaan koulutuskokonaisuus näyttää kuitenkin palvelevan yhtä lailla niin miehiä kuin naisia. Osa opiskelijoista olisi kaivannut vieläkin konkreettisempia sisältöjä esimerkiksi verotuksesta, rahoituksesta ja yrittäjille tarjolla olevista tukimuodoista.

Opiskelijoiden ohjaaminen ja palautteen antaminen näiden harjoitustöistä ja yritysideoista oli tärkeässä roolissa KOKOMA-koulutuksessa. Ohjausprosessi ajankäyttöehdotuksineen kirjattiin myös lopputuote-MOOCin opettajan oppaaseen. Koska ohjauksen merkityksellisyys korostui, pyrittiin asia huomioimaan MOOCissa myös sitä itsenäisesti opiskelevien kannalta ohjaamalla opiskelijoita tehtävien kautta ottamaan yhteyttä yrittäjyysasioissa tukea tarjoaviin tahoihin. Tämä palvelee myös opiskelijoiden tiedontarpeita esimerkiksi verotukseen ja rahoitukseen liittyvissä asioissa, ja toivottavasti auttaa heitä yrittäjäpolulla tarvittavien verkostojen ja tiedonetsimistaitojen kehittämisessä.

Arvioinnin yhteenvetona voidaan sanoa, että hankkeen lopputuloksena syntynyt MOOC on systemaattisen ja järjestelmällisen pilotoinnin ja kehittämistyön tulos, joka vastaa hyvin sille hankehakemuksessa

asetettuja tavoitteita. Lopputuote on edellyttänyt suuria panoksia hankkeeseen osallistuvilta sekä mittaava yhteistyötä osallistujien välillä. Ajankäyttö ja panostukset kuitenkin näkyvät. MOOC vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin ja kehittää opiskelijan yrittäjyysvalmiuksia samalla, kun se antaa kuvan suomalaisesta yrittäjyysympäristöstä, auttaa opiskelijaa tunnistamaan ja ilmaisemaan osaamisensa, edistää tehtävien kautta liiketoimintasuunnitelman laatimista ja opettaa samaan aikaan suomen kieltä ja suomalaisessa kulttuuriympäristössä toimimista.

8. Suositukset

Arviointiraporttia laadittaessa esille nousi useita huomioita verkko-opetukseen ja sen käytäntöihin, maahanmuuttajien kouluttamiseen, yrittäjyysvalmiuksien ja kielen yhtäaikaiseen opettamiseen sekä EntreComp-viitekehyksen hyödyntämiseen liittyen.

Tekninen saavutettavuus

Verkkopohjaisessa opiskelussa tekninen saavutettavuus on keskeisessä roolissa. Tietoteknisten perustaitojen tulisi riittää koulutukseen osallistumiseen. Tekninen saavutettavuus on käytännössä helppokäyttöisyttä. Koulutuksessa hyödynnettävien järjestelmien, laitteiden, ohjelmien ja esimerkiksi kirjautumistarpaiden tulisi siis olla helposti käytettäviä, yksiselitteisiä ja selkeitä. Verkkopohjaisissa koulutuksissa tekninen saavutettavuus tulisikin huomioida jo hankkeen suunnitteluvaiheessa.

Suomessa tietoturvaan suhtaudutaan vakavasti ja tämä näkyy käytännössä usein moninkertaisena kirjautumistarpeena. Erityisesti moninkertaisten käyttäjätunnusten hakeminen on hämmentävää ja aikaa vievää. Koska suomalaisissa korkeakouluissa tuskin taivutaan kompromisseihin tietoturva-asioissa, olisi hyvä, jos kaikki kirjautumista vaativat tapahtumat hoituisivat yhden korkeakoulun alaisuudessa. Tarve korostuu yhteishankkeissa.

Opiskelu verkossa

Verkossa opettaminen vaatii verkossa opettamisen osaamista. Se vaatii paljon suunnitelmallisuutta ja yhteistyötä opettajien kesken. Myös aikatauluttaminen vaatii panostusta: jotta opetus- ja opiskelukokemus on hyvä sekä opettajalle että opiskelijalle, tulee oppitunnit aikatauluttaa huolellisesti ja opetuksen kulku opetus-, tehtävä- ja aktivointijaksoineen käsikirjoittaa ennen opetusta. Myös koulutuksen tavoitteet sekä ohjeet opiskelijoille tulee avata huolellisesti ja yksiselitteisesti vaihe vaiheelta.

Huolellinen opetushetkien suunnittelu vaatii paljon ajankäyttöä. Hankkeessa huomattiin myös, että jos opettajalla tai opettajilla ei ole aiempaa verkkokoulutuskokemusta, on verkko-opettamisen oppimiseen ja opettamisen ohjaamiseen varattava resursseja, jotta lopputulos olisi onnistunut. Resursseja on varattava myös opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiuksien kehittämiseen. Tämä sisältää sekä ohjauksen että opiskelutapojen avaamisen opiskelijoille.

Verkko-opetuksessa keskeistä on toimivan vuorovaikutuksen rakentaminen. Vuorovaikutuksen tulee toimia opettajan ja opiskelijoiden välillä sekä opiskelijoiden keskinäisessä kanssakäymisessä. Vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi käytössä on oltava valikoima tähän tarkoitukseen soveltuvia verkkotyökaluja. Työkalujen lisäksi vuorovaikutustilanteiden luomiseen on panostettava. Erityisen haasteellista tasapainoisen vuorovaikutuksen luominen ja ylläpitäminen on hybridiopetuksessa, jossa opetettavia on samanaikaisesti sekä verkossa että luokkatilassa. Haastateltujen opettajien mukaan toimivan vuorovaikutuksen luominen hybridiopetuksessa vaatii huolellista resursointia ja omat henkilöt huolehtimaan luokkahuoneesta olevista opiskelijoista ja niistä, jotka osallistuvat verkon välityksellä.

Toimiva verkko-opetus vaatii siis monen tasoista resursointia. Se vaatii ajankäyttöä opettamisen oppimiseen ja opetuksen toteutuksen suunnitteluun (sisällön lisäksi). Se vaatii panostusta vuorovaikutustilanteiden luomiseen. Se voi vaatia ylimääräisen käsiparin resursoimista hybridiopetukseen ja ajankäyttöä opiskelijoiden verkko-oppimisvalmiuksien kehittämiseen. Nämä resursointitarpeet on huomioitava verkko-opetusta suunniteltaessa tai verkko-opetukseen keskittyvää hanketta haettaessa.

Kieli- ja yrittäjyystavoitteiden yhtäaikainen toteuttaminen

KOKOMA-hankkeessa koulutukselle oli asetettu kaksi suurta, yhtäaikaista tavoitetta: suomen kieli ja yrittäjyysvalmiudet. Kahden yhtäaikaisen, ison tavoitteen toteuttamisessa haasteeksi voi muodostua opettavan kokonaisuuden rajaaminen suhteessa käytettäviin resursseihin. Toisaalta rajaamisen haaste voi kohdentua myös yksilötasolle ja kunkin opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin, kun toinen haluaa oppia kieltä ja toinen yrittäjyyttä. Tätä varten selkeiden tavoitteiden asettaminen sekä kieli- että yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseksi voi olla hyödyllistä ja tavoitteista käytävä keskustelu voi auttaa myös opettavien kokonaisuuksien rajaamisessa.

Opiskelijapalautteissa huomioitiin osallistujien erilaiset taitotasot suhteessa suomen kielen osaamiseen. Suuret erot kielitaidossa saattoivat joissain tapauksissa estää koulutuksen täysimääräisen hyödyntämisen (joko siksi, että opiskelijatovereiden kielitaito oli huonommalla tasolla, tai siksi, että oma kielitaito oli liian heikkoa suhteessa opiskeltaviin asioihin tai oppimisen vauhtiin). Konkreettisesti kehittämis ehdotuksena opiskelijat ehdottivat kielipohjaisia tasoryhmiä. KOKOMAssa tämä ei ollut mahdollista, mutta vasta suunnitteluasteella olevissa maahanmuuttajien koulutushankkeissa asiaa kannattaa harkita.

Ohjaus

Suomalainen koulujärjestelmä opettaa oppijoita alusta asti kohti itsenäistä opiskelua, mutta muissa kulttuureissa näin ei välttämättä ole. Maahanmuuttajakoulutuksissa riittävä ohjauksen resursointi niin aiheen ohjaamiseen kuin oppimistaitojen opetteluun onkin tärkeää.

Annettavan ohjauksen muoto voi vaihdella. KOKOMAn toisessa pilotissa opiskelijat keskustelivat asiantuntijoiden kanssa ja saivat vastauksia omaan yritysideaansa. Tämä koettiin erittäin tärkeäksi. Ohjauskeskustelujen arvo ei ollutkaan pelkässä asiasisällön esiintuomisessa vaan mahdollisuudessa keskustella, kysyä ja pohtia asioita oikean ihmisen kanssa. Verkkopohjaisessa kokonaisuudessa vapaamuotoistenkin keskusteluhetkien merkitys näyttää korostuvan.

EntreComp-viitekehityksen hyödyntäminen yrittäjyyskoulutuksen suunnittelussa

KOKOMASTa saatujen kokemusten ja opiskelijapalautteiden perusteella vaikuttaa siltä, että EntreComp-viitekehityksen hyödyntäminen voi auttaa yrittäjyysaiheisen koulutuskokonaisuuden suunnittelussa. EntreComp-viitekehitys kokonaisuudessaan on hyvin laaja ja kattava ja hyödyntämistä tuleekin pohtia tarkoituksenmukaisuuden huomioiden. Viitekehityksen kuvaavassa raportissa (Bacigalupo et al., 2016, s.12) esitetään taulukko, joko avaa selkeässä muodossa viitekehityksessä kuvatut osaamiset ja jossa avataan niiden sisältöä esimerkkien kautta. Esimerkiksi KOKOMAN kaltaisessa kokonaisuudessa, jossa kaikilla opettajilla ei ole yrittäjyysosaamista, taulukko voi auttaa luomaan yhteistä näkemystä ja ymmärtämään tavoiteltuja osaamisia.

Suunniteltaessa yrittäjyysaiheista koulutusohjelmaa, tulee ensin pohtia huolellisesti koulutuksen kohderyhmä ja tarkoitus sekä kohderyhmän tarve. Näitä asioita tulee tarkastella suhteessa yrittäjyyspedagogisiin valintoihin koulutuksen toteutusta suunniteltaessa. Myös EntreComp-viitekehitystä hyödyntäessä tulee viitekehityksen osaamisia ja osaamisten haluttua syvyyttä pohtia suhteessa kohderyhmään ja kohderyhmän tarpeisiin. Lisäksi osallistuvien kouluttajien pitää tuntea viitekehitys ja sen sisältämät osaamiset. Osaamiset on hyvä linkittää myös konkreettisiin tavoitteisiin ja oppimistulosten seurantaan, jolloin viitekehitys voi ohjata paitsi kokonaisuuden suunnittelua, myös esimerkiksi tehtävien ja ohjausprosessin suunnittelua sekä koulutuksen vaikuttavuuden seurantaan. Tämä vaatii opettajilta siinä määrin ymmärrystä viitekehityksestä ja sen tarjoamista mahdollisuuksista (vaikka puhuttaisiin vielä perustason osaamisista), että opettajien valmentamiseen ja aiheesta käytäviin keskusteluihin on varattava aikaa ja resursseja sekä koulutuksen suunnittelu- että toteutusvaiheessa.

Lähdeluettelo

Ahola, M., Handelberg, J., Hartikainen, A., Hirard, T., Ikäheimonen, T., Karppelin, A., Kuukkanen, T., Oikarinen, T., Peltonen, K. & Rajala, S. (2020) Yrittäjyysvalmiuksia maahanmuuttajille suomeksi – opettajan opas. KOKOMA-hanke 2020.

Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y. & Van den Brande, G. (2016) EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework, JRC Science for Policy report, European Commission. Haettu 4.9.2020. Saatavilla: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf>

Hägg, O., & Peltonen, K. 2014. Vastuullisuus ja hyvään elämään ohjaaminen yrittäjyyskasvatuksen kontekstissa. Hyvä elämä, 123.

Koiranen, M., & Ruohotie, P. 2001. Yrittäjyyskasvatus. Aikuiskasvatus, 21(2), 102-111

Kyrö, P. 2001. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. Aikuiskasvatus, 21(2), 92-101.

Peltonen, K. (2014). Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS 175/2014. Aalto-yliopisto. Kauppakorkeakoulu. Johtamisen laitos. Saatavilla: <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/14490/isbn9789526059419.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

The CEFR Levels. Haettu 15.09.2020. Saatavilla: <https://www.coe.int/en/web/common-%20european-framework-reference-languages/level-descriptions>

ISBN 978-952-335-556-9 (PDF)

ISSN-L 2243-3384

ISSN 2243-3384

Lappeenranta 2020

...the most crucial elements, which have been identified in the framework agreement...
...the most crucial elements, which have been identified in the framework agreement...
...the most crucial elements, which have been identified in the framework agreement...

The Multi...

Productivity...

